

Universitatea
Transilvania
din Braşov

ŞCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ

Facultatea de Litere

Marian-Alexandru Funieru

Poezia lui Alexandru Muşina

Alexandru Muşina's poetry

REZUMAT / ABSTRACT

Conducător ştiinţific

Prof.dr. Ovidiu Moceanu

BRAŞOV, 2020

UNIUNEA EUROPEANĂ

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI
CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE

Investește în oameni!

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară 1 „Educație și formare profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5. „Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: Burse doctorale și postdoctorale pentru cercetare de excelență

Numărul de identificare al contractului: POSDRU/159/1.5/S/134378

Beneficiar: Universitatea Transilvania din Brașov

Partener:

Marian-Alexandru Funieru

Poezia lui Alexandru Mușina

Alexandru Mușina's poetry

REZUMAT / ABSTRACT

Scientific supervisor

Prof.dr. Ovidiu Moceanu

BRAȘOV, 2020

D-lui (D-nei)

COMPONENȚA

Comisiei de doctorat

Numită prin ordinul Rectorului Universității Transilvania din Brașov

Nr. din

PREȘEDINTE:

Prof. dr. Rodica Ilie

Universitatea Transilvania din Brașov

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. dr. Ovidiu Moceanu

Universitatea Transilvania din Brașov

REFERENȚI:

Prof. dr. Caius Dobrescu

Universitatea București

Prof. dr. Vasile Spiridon

Universitatea „Vasile Alecsandri” Bacău

Conf. dr. Adrian Lăcătuș

Universitatea Transilvania din Brașov

Data, ora și locul susținerii publice a tezei de doctorat: 10.09.2020, ora 12, pe platforma online

Eventualele aprecieri sau observații asupra conținutului lucrării vă rugăm să le transmiteți în timp util, pe adresa marian.funieru@unitbv.ro sau al_funieru@yahoo.com

Totodată vă invităm să luați parte la ședința publică de susținere a tezei de doctorat.

Vă mulțumim.

CUPRINS (lb. română)

Pg.
teza

Introducere	7
I. Câmpul deschis al metodei	15
I.1. Pentru o lectură multifocală	15
I.2. Focalizarea intermediară	17
II. Poetica și politicile cotidianului	21
II.1. Domeniul de definiție: „Poezia cotidianului”	21
II.2. Cotidianul negociat: arena unei confruntări estetice și ideologice	29
II.3. Etica procedurală ca ramă a opțiunilor estetice	35
II.4. Cotidianul ca energie fantasmatică și domeniu al neutrelui	41
III. Cea dintâi himeră a cotidianului: heterotoposuri și antilumi	47
III.1. Cotidian vs. logocrație socialistă	47
III.2. „Cele trei realuri”. Pornind de la Aurel Pantea	52
III.3. Vânătorul de heterotoposuri în jungla urbană	53
III.4. Chipuri ale orașului în poezia optzecistă	54
III.5. Forme și estetici urbane: de la burgul central-european la orașul industrial	59
III.6. Toposuri deviate pe harta cotidianului	63
III.7. Casa. Anxietatea domestică	70
III.8. <i>Celelalte</i> case: erotism și locuire	75
III.9. Blocul și cartierul – spațializarea condiției umane	79
III.10. Decorporalizarea spațiului. Bucătăria și baia ca spații transgresive	85
III.11. Erotica antilumilor	100
III.12. Întoarcerea în „Hinterland”	104
III.13. <i>Dermata</i> : spațiile heteronimiei	113
IV. A doua himeră a cotidianului: Arcadia de mucava	120
IV.1. Măștile cronicarilor	120
IV.2. Repere epigramistice în cultura universală și națională	130

IV.3. Ecoul surselor: Marțial, Pound, Kavafis	137
IV.4. Mousinas – negustor, colecționar și poet	140
IV.5. Viețile paralele ale tranziției: Cordilio, stoicul	144
IV.6. Cotidianul reinventat: între manierism și „hieroglifa fastuoasă”	147
IV.7. Antilumile lui Diplodoc sau rezistența prin fabulă	148
V. A treia himeră a cotidianului: metafizica regăsită	157
V.1. Preambul. Delimitări	157
V.2. Deschideri ale receptării	159
V.3. Teologie și metafizică	164
V.4. Pornind de la Bachelard: „metafizica” clipei	165
V.5. T.S. Eliot și corelativul metafizic	167
V.6. Epifania amânată	170
V.7. Politicile degradării umane. Rezistența la gnoză	172
V.8. Micrometafizica și <i>Regele dimineții</i>	184
V.9. După metafizică: triumful supermarketului	187
VI. Budila-Express – o epură a cotidianului	190
VII. Receptarea „de export”	202
Concluzii	207
Bibliografie	215
Anexa 1. Rezumat (RO, EN)	231
Anexa 2. Listă de lucrări științifice	232

TABLE OF CONTENTS

Introduction	7
I. The Open Field of Focalisation	15
I.1. A Multifocal Analysis	15
I.2. The Intermediate Level of Focalisation	17
II. The Poetic and the Politics of Everyday Life	21
II.1. The Field of Definition: „The Poetry of Everyday Life”	21
II.2. Aesthetical and Ideological Negotiation of the Everyday Life	29
II.3. Procedural ethics as a Frame of Aesthetic Choice	35
II.4. Everyday Life as Phantasmatic Energy and Search for the Neutral	41
III. The First Chimera of Everyday Life	47
III.1. Everyday Life vs. Socialist Logocracy.....	47
III.2. „The Three Realities” from Aurel Pantea to Alexandru Muşina	52
III.3. The Hunter of Heterotopias	53
III.4. Images of the City in Poetry.....	54
III.5. Urban Aesthetics: From Central-European „Burg” to Industrial City.....	59
III.6. Estranged Places on the City Map	63
III.7. Home. The Anxiety of Domestic Life	70
III.8. <i>Other Houses</i> : Eroticism and Dwelling	75
III.9. Block and Neighborhood. Human Condition Spatialised	79
III.10. Dwelling decorporalised. The Kitchen and the Bathroom as Transgressive Spaces	85
III.11. Erotics of Anti-Worlds	100
III.12. Return to „Hinterland”	104
III.13. <i>Dermata</i> : Spaces of Heteronomy	113
IV. The Second Chimera of the Everyday Life: A Cardboard Arcadia	120
IV.1. The Masks of Literary Critics	120
IV.2. Epigrammists in Romanian and World Literature	130
IV.3. Echoes of Literary Influence: Martial, Pound, Kavafis	137
IV.4. Mousinas – Merchant, Collector and Poet	140
IV.5. Parallel Lives of Romania’s Transition to Democracy: Cordillio, The Stoic	144

IV.6. Reinventing the Everyday Life:	
Between Mannerism and Fastuous Hieroglyphics	147
IV.7. Diplodoc's Anti-Worlds and Resistance through Fable	148
V. Third Chimera of Everyday Life: Retrieved Metaphysics	157
V.1. Preamble. Frameworks	157
V.2. Some Critical Receptions	159
V.3. Theology and Metaphysics	164
V.4. Gaston Bachelard and the Metaphysics of the Instant	165
V.5. T.S. Eliot and Correlative Metaphysics	167
V.6. The Postponed Epiphany	170
V.7. The Politics of Human Degradation. The Resistance to Gnosés	172
V.8. Micrometaphysics and <i>Regele dimineții</i>	184
V.9. After Metaphysics: the Triumph of the Supermarket	187
VI. <i>Budila-Express</i> – Epure of Everyday Life.....	190
VII. Critical Reception „for Export”	202
Conclusions	207
Bibliography	215
Appendix 1. Abstract (RO, EN)	231
Appendix 2. List of Published Articles	232

Introducere

În prefața traducerii lui Ion Caraion a volumului *Antologia orășelului Spoon River*, Virgil Nemoianu notează: „Poate fi poezia realistă? Întrebarea suportă răspunsuri dintre cele mai diferite, dar dacă privim lucrurile în așezarea lor spațială, vom distinge la un pol cazul unui material epic, narativ sau descriptiv, căruia voința suverană a poetului i-a acordat formă ritmată sau rimată și care ar fi putut fi la fel de bine proză, dramă sau orice altceva; la celălalt vom vedea obiectul nud sau fapta pură, care sunt sau ar trebui să fie poetice în sine, să cânte neajutate de nimeni sau de nimic, precum stihurile începutului”¹. Interogația plasată abrupt în deschiderea textului din 1968, la care criticul încearcă să construiască un răspuns după o prealabilă suspendare panoramică a privirii, poate stârni unor tineri cititori de astăzi grimase nedumerite: poate fi poezia *altfel* decât realistă? Și, mai departe, pe același fir al contagiunii interrogative, din ce ambianță poetică poate veni o astfel de întrebare care chestionează o asumție implicită? Traectoria imaginară care leagă, asemeni unei rute aviatice, posibilul recesivității realiste de certitudinea împărtășită, survolează imperii prăbușite urmate de democrații fragile, granițe fierbinți, ziduri care continuă să se-nchidă și după ce s-au prăbușit. Numai că distanța aeriană face posibil un prezent aseptice și uniform, proiectiv (privește *înainte*) din letargia alexandrină a tranzitivității omniprezente. Însuși conceptul amintit e vehiculat ca bun al tribului (asemeni metaforelor vii ale lui George Lakoff), concept fără autor și fără biografie, larg descriptiv și neutru.

În aceeași zonă de consens neproblematic se află sintagma „poezie a cotidianului”. Intrată în sfera reflexelor culturale necondiționate, poezia cotidianului a devenit punctul de referință al oricărei devieri de la dominantă reflexivă², obligată să-și întemeieze legitimitatea. Iată de ce studiul poeziei lui Alexandru Mușina implică mișcarea regresivă a acestui concept „tare” dinspre prezentul în care s-a instalat în postura de paradigmă dominantă spre originile sale agonale. Recuperând biografia conceptului, refacem, totodată, corpul prim al operei care l-a proiectat ca alteritate himerică, ființă tricefală, (uneori) grotescă, de cele mai multe ori iluzorie.

Ne-am concentrat atenția asupra cercetării poeziei cotidianului – nu ca tipologie tematică (așa cum sugerează plasarea ca determinant atributiv al noțiunii) – ci ca elaborare sistematică și proliferare de conținuturi poetico-semantice ale termenului. Punctul de plecare se află în eseu fundamental (nu numai pentru înțelegerea operei lui Alexandru Mușina) „Poezia cotidianului”

¹ Virgil Nemoianu, *Masters, efemer și durabil*, prefață la vol. Edgar Lee Masters, trad. de Ion Caraion, E.P.L.U., București, 1968

² Am în vedere aici binomul tranzitiv-reflexiv în accepțiunea lui Gheorghe Crăciun, *Aisbergul poeziei moderne*, ed. Paralela 45, Pitești, 2009

(1981). Conceptul e vehiculat anterior mai cu seamă în domeniile științelor limbajului, al antropologiei și filosofiei, cu proprietăți și sfere applicative restrânse. Mutat în domeniul analizei poetice, conceptul de cotidian îngustează sfera de aplicabilitate, din pricina caracterului său static.

La Alexandru Mușina, cotidianul reprezintă un nod de articulare a experienței fenomenologice cu limbajul, așadar constituie cadrul flexibil, dinamic din care ia ființă și spre care se îndreaptă producția imaginarului poetic. Avem de-a face, în consecință, cu un paradox, întrucât relația deictică dintre „aici” și „acum” (sunt termenii utilizați de poet) nu constituie numaidecât un dat al experienței, ci rezultatul potențial al unei căutări poetice și existențiale obstinate, așadar un proiect, nu o circumstanță.

Aceste forme vide, non-referențiale *ab initio* primesc în opera poetică forme proteice, plasmatiche, spațializându-se și înscriindu-se într-un amalgam de perimetre și interstii mobile. De aceste substanțieri care prospectează posibilitatea unui concept cuprinzător ne-am ocupat în partea cea mai consistentă parte a acestei cercetări dedicate analizei poeziei, însă o preocupare a demersului este și aceea de a contextualiza – în limitele utilității – conceptul de „cotidian” în climatul estetic și ideologic în care a germinat și în care s-a impus, în diverse configurații cu alte sfere semantice care, în cea mai mare parte, nu pot fi concentrate, asemeni unui nucleu magnetic, într-un lanț conceptual stabil (postmodernism, neo-antropocentrism, biografism etc.).

Opțiunea pentru concepte deschise are o dublă condiționare, care se manifestă în chip subiacent pe tot parcursul studiului: în primă instanță, polimorfismul proiectului poetic dictează circumstanțele interpretării care va avea în vedere o mișcare multifocală, capabilă să structureze orizontul etic și ideologic în care se înscrie textul; în același timp, dincolo de relațiile metadiscursive, nu am neglijat nucleul ireductibil de semnificații al textului, considerând că orice hermeneutică trebuie să fie o mediere, o negociere între cele două posibilități de abordare.

Prin urmare, fiecare capitol constituie în același timp un câmp deschis de relații, dar și o monadă repliată asupra unui spațiu tematic care impune alegerea unui instrumentar analitic propriu, diseminat în traiectoriile diverse – cum se va vedea – ale interpretării.

I. Câmpul deschis al metodei

Ne-am propus în acest studiu, descrierea poeziei lui Alexandru Mușina atât ca obiect mărginit de limbaj, cât și ca epifenomen dinamic, înscris într-un câmp deschis de relații, presiuni, polemici de natură etică, ideologică, estetică și existențială care se prelungesc dincolo de cronologia operei și de biografia autorului. Urmărind mișcarea acesteia în câmpul deschis al cotidianului, am putut constata că unul dintre atributele sale este expansivitatea, întrucât fiecare

volum aruncă, din diverse puncte, ancore în afara cotidianului său, urmând ca mai apoi să construiască punți, să asaneze geografia instabilă, să construiască puncte de observație și prospecție. În felul acesta, exegetul e nevoit, pentru a se menține în proximitatea exploratorului, să aproximeze depărtarea pe care o întrevăde din poziția în care se află obiectul pe care îl urmărește. Opțiunea în favoarea unui bricolaj teoretic ține de finalitatea pe care o urmăresc, pentru că cercetarea de față nu testează marginile și breșele unui concept, ci deschiderile pe care le oferă poezia. Mușina însuși practica în manieră ludică teoria, cu scepticism vesel, evitând sau ignorând hâtru prea multele rânduri de veșminte semantice ale conceptelor, înțesând subversiv pagina eseului cu semne grafice, marcând, în felul acesta, poziții categorice ale gândului sau supoziții fertile. De aceea, pledez aici pentru o lectură la intersecția dintre cele două paradigme de lectură.

I.1. Pentru o lectură multifocală

Dialectica macro-/micro-lectură este unul dintre aspectele care vor orienta studiul nostru. Încerc mai jos nu atât să ofer o motivație a acestei alegeri cât o modalitate de a opera cu cele două concepte „tari” vehiculate în ultima vreme în spațiul teoriei literare, problemă care, dincolo de febra ulterioară apariției studiului lui Franco Moretti, își caută încă nuanțele³.

Macro-lectura poate părea, la o primă vedere, un auxiliar al micro-lecturii. Ea contribuie la cunoașterea științifică cu statistici, grafice, hărți, dar, aparent, nu poate participa la exercițiul hermeneutic al textului. Cu alte cuvinte, înțelegerea și interpretarea textului se poate dispensa de macro-lectură, la fel cum și invers, o astfel de viziune cantitativă, care cuantifică fapte exterioare literaturii, e autonomă în raport cu orice formă de judecată estetică.

O astfel de lectură multifocală are, în primul rând, un scop integrator al unei opere într-un ansamblu mai larg decât rețeaua de determinisme interne și, poate nu în ultimul rând, unul recuperator, poate chiar compensator. A o confunda cu o simplă „lectură serială” sau „cantitativă” reprezintă, simultan, o închidere a metodei și o îndepărtare de specificitatea textului literar. Or, scopul nostru este acela de a prelucra această literaritate în sensul expansiunii ei spre zonele de contact cu discursul altor discipline și de a releva potențialul explicativ al acestora.

I.2. Focalizarea intermediară

A opta pentru un tip de lectură critică în detrimentul celuilalt înseamnă a-ți asuma, de la bun început, limitări ale câmpului interpretativ care lasă deliberat un rest potențial activ. Pe de

³Franco Moretti, *Grafice, hărți, arbori*, trad. Cristian Cercel, ed. Tact, 2005

altă parte, trebuie să ținem seama că, în literatură, cel mai mare neajuns îl reprezintă accelerarea conjuncturală a paradigmelor și a politicilor interpretative. Soarta textelor, adică permanența lor în această competiție care le țin vii în orizontul interpretării, s-ar putea să fie decisă tocmai de felul în care focalizarea știe să devieze spre puncte intermediare.

II. POETICA ȘI POLITICILE COTIDIANULUI

Secțiunea de față studiază problematica poeziei cotidianului în stadiul ei de proiect individual și generațional: germinația sa dublă – ca necesitate onto-poetică și ca manifest încărcat subversiv – ne-a condus spre expunerea sistematică a eseului din 1981, urmată de rama dialogică în care se așază în dezbaterea generală dintre criticii generației tinere (de atunci) și nomenclatura culturală a momentului. De aceea, ne-am fixat analiza în două puncte cronologice: 1981 și 1982, adică anii în care apar cele două volume colective „fondatoare” – *Aer cu diamante* și *Cinci* –, la care se alătură un val consistent de debutanți: Călin Vlasie, Cornel Moraru, Florin Iaru, Ioan Morar, Ion Mureșan, Liviu Antonesei, Mariana Marin, Marta Petreu, Mircea Petean (în 1981) și Dumitru Chioaru, Ion Cristofor, Ion Mureșan. O semnificație aparte are, în acest context, apariția studiului „George Călinescu și «complexele» literaturii române”, care alimentează ambianța polemică a epocii. În partea a II-a a capitolului am schițat, pornind de la sugestiile gândirii lui Roland Barthes, mecanismele intime de generare a discursului poetic despre cotidian pe care le-am regăsit în diverse întrupări în poezia lui Alexandru Mușina, adăugând chenarul etic care condiționează explorarea poetică și eseistică

II.1. Domeniul de definiție: „Poezia cotidianului”

Capitolul cuprinde o analiză detaliată a eseului cu acest titlu, publicat de autor în 1981. Dacă, în poezia sa, Mușina inventează – așa cum vom vedea în capitolele următoare – tactici⁴ de eschivă, de rezistență și supraviețuire în cotidianul ante-decembrist și post-decembrist, eseistica nu numai că precede, dar și pregătește cadrele acestei desfășurări. În 1981, autorul publică, în revista brașoveană „Astra”, eseul „Poezia cotidianului”, reluat, fără adaosuri sau revizități conținutistice, în colecțiile de texte teoretice. Înainte de a trece la comentariul acestui eseu succint, să mai remarcăm că această recapitulare aproape ritualică, lipsită de tentația

⁴ Voi folosi în continuare acest termen în accepțiunea lui Michel De Certeau, ca ansamblu de modalități prin care subiectul apropriează, consumă și produce semnificație într-un spațiu care aparține *altuia*; cf. Michel De Certeau, *The Practice of Everyday Life*, trad. Steven Rendall, ed. University of California Press, Berkeley-Los Angeles-London, 1984, p. xix.

recontextualizării, nu e un semn de narcisism și nici de sterilitate a ideății teoretice a autorului pe care îl studiem.

Consecvența atitudinii polemice vine din observarea unei inerții a câmpului literar, care digeră cu dificultate noua paradigmă poetică, deși nu sunt puțini cei care au răspuns acestui manifest în direcția unei radicalizări a preceptelor sale: Caius Dobrescu, Andrei Bodiu, Marius Oprea, Elena Ștefoi, Cristian Popescu și (destui) alți poeți sunt uneori chiar mai aproape decât Mușina însuși de spiritul și litera eseului. Prin urmare, nu trebuie să ignorăm caracterul prospectiv⁵ al acestui text, căci orizontul în care se înscriu ideile sale depășește contextul⁶ generației optzeciste. La fel, vom citi acest text (și) în spiritul său mai degrabă polemic decât teoretic, căci miza imediată nu este, credem, una tipologică, ruptă din contextul tensionat al impunerii conceptului de cotidian într-un mediu literar nu numai refractar – aceasta ar implica o atitudine pasivă – ci și ofensiv⁷, dacă avem în vedere insistența cu care criticii „Săptămânii” se ambiționează să anuleze impresia puternică de noutate a poeziei optzeciste.

II.2. Cotidianul negociat: arena unei confruntări estetice și ideologice

Revista „Amfiteatru” publică în 1982, în două numere succesive, o dezbatere dedicată poeziei optzeciste emergente, la care iau parte N.S. Dumitru, Mircea Martin, Mircea Scarlat, Radu G. Țeposu, Ioan Buduca și Radu Călin Cristea, acesta din urmă fiind titularul unei rubrici de comentarii dedicate, aproape exclusiv, volumelor optzeciste nou-apărute.

Relevantă pentru capitolul de față mi se pare partea a doua a discuției, publicată în numărul 11/1982, în care nucleul central al discuției iese din domeniul strict al literaturii, spre a se circumscrie, în bună propensiune democratică, spre interdisciplinaritate, orizontului mai larg

⁵Această dimensiune proiectivă și prospectivă a acestui fel concentric de a reflecta la rostul poeziei în societatea contemporană revine cu regularitate în fragmentele eseistice: „Pentru a intui poezia viitorului, poezia de făcut, nu avem decât un singur reper: lucrurile de care ne pasă. Restul e improvizație pe baza a ceea ce știm, a ceea ce s-a făcut deja”, în Alexandru Mușina, *Poezia. Teze, ipoteze, explorări*, ed. Aula, Brașov, 2008, p. 18.

⁶Eseul „Poezia lucrurilor de care ne pasă” revizitează conținutul „manifestului” din 1981 mai mult pentru a sublinia o profesiune de credință, reîmpachetată în alte serii de comparații explicative: „Acum mai bine de 20 de ani am pledat pentru «poezia cotidianului» și «noul antropocentrism». Erau mizele mele, era tipul de poezie în care credeam și cred; mai mult, mi se părea singurul drum fertil, singurul mod prin care poezia poate să fie realmente importantă pentru oameni”, în Alexandru Mușina, *Poezia. Teze, ipoteze, explorări*, ed. Aula, Brașov, 2008, p. 5.

⁷Ofensiva optzeciștilor împotriva estetismului deceniului anterior e dublată adesea, atunci când comentariile sunt partizane, vădit părtinitoare, de supoziția unei poziții politice: a evada, a ocoli solul fierbinte al realului constituie o formă de caucionare prin tăcere a unei ideologii represive. În 2003, criticul echinoxist Petru Poantă observă că „ofensiva optzeciștilor nu e una pur literară. Deloc lipsită de anvergură, ea reprezintă în esență o bătălie pentru putere. Optzeciștii au încercat să-și instituie poetica în spațiul public și să o *legifereze* drept singura inițiativă culturală anti-comunistă. Literatura lor este în primul rând legitimă, o dată literar, căci constituie o noutate, un fenomen de sincronism, iar apoi politic, fiind dizgrațiată oficial în anii '80. Mulți dintre protagoniștii înșiși își revendică biografii sociale de marginali, deși generația lor a căpătat identitate în cadrul sistemului”; așadar, validarea estetică pune pe planul al doilea subversiunea politică. Însă cele două dimensiuni sunt despărțite arbitrar și așezate pe poziții adverse, ca și cum reverberațiile politicii ar tulbura și macula oglinda liniștită a esteticului. Interesant este și cazul revistei universitare clujene, care a atras atenția politrucilor din pricina aceluiași evazionism înțeles ca dezinteres pentru realitatea socială a vieții universitare. v. Petru Poantă, *Efectul „Echinox”*, ed. Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2003, p. 24.

al socialismului „cu față umană”. Prin urmare, alături de criticii „partizani”, este invitat profesorul de materialism istoric N.S. Dumitru, bun cunoscător al sociologiei și apropiat al cercurilor reformiste ale nomenclaturii intelectuale comuniste. Intervențiile acestuia sunt cele mai substanțiale, la insistențele criticilor prezenți. La polul complet opus, deschis polemic – cu retorica devalorizării implicată la fel de deschis în jocul politic – se situează revista „Săptămâna”, prin vocile – uneori ascunse sub diverse pseudonime – lui Eugen Barbu, Corneliu Vadim Tudor și Nicolae Dan Frunteletă. Opoziția la optzeciști e legată, în principal, de idiosincrazii personale, de umori care țin de poziția ocupată în câmpul puterii. În afara revistei „Amfiteatru” și a „Săptămânii”, mai toate revistele culturale din țară găzduiesc, pe spații mai largi sau mai restrânse, „mese rotunde” în care se discută fenomenul poetic optzecist. Mai echilibrată din acest punct de vedere este „Luceafărul” (așadar revista Uniunii Scriitorilor) care, începând cu 1979, acordă spațiu de publicare debutanților, dar în aceeași manieră cantitativă și nediferențiată.

Privit în diacronia ocurențelor sale publicistice, viziunea asupra cotidianismului poartă semnele antitetice ale grupărilor literare care îl revendică: pentru sistemul (*establishmentul*) cultural, cotidianul e un termen peiorativ, pentru că semnaleză neputința transfigurării, așadar o carență a lirismului; pentru tinerii poeți care scriau în numele unei realități învelite în crusta rigidă a ideologicului, cotidianul indică direcția reîmprospătării lirismului.

II.3. Etica procedurală ca ramă a opțiunilor estetice

Angajat⁸, împreună cu generația sa, într-un demers de obținere a legitimității estetice și, simultan, într-un proces al de-legitimării ideologice, Alexandru Mușina se situează adesea polemic în raport cu opțiuni legate de politicile literare ale momentului, fără a transforma această opoziție în argument al unei dizidențe explicite, asumate. Rațiunile afilierilor și al dezacordului, deopotrivă, sunt legate de ceea ce am numit aici etică procedurală. Nu invocăm aici o formă de independență afirmată ritos și nici de angajament moral maximalist. Etica procedurală înseamnă, mai degrabă, o conduită intens-reflexivă a ideilor și o formă de precauție informată și informală în legătură cu politica literară a momentului. Propunând o poezie a cotidianului orientată spre recuperarea integralității umanului în epoca fragmentării condiției sale la presiunea politicii și științei (ale căror rosturi nu pot fi disociate fără rest), poetul vede în postmodernism un sistem de gândire și o terminologie străină de contextul subînțeles al unui spațiu cultural închis care trăiește fantasma protocronistă a integrării într-o paradigmă universalistă, fără determinări și ingerințe geopolitice. Prin urmare, conținutul semantic al sintagmei pe care am așezat-o în titlul

⁸ O variantă a acestui capitol a fost publicată cu titlul „Etica refuzului în două eseuri de Alexandru Mușina” în rev. Vatra, nr. 535-536 (10-11/2015), pp. 122-125

acestei scurte secțiuni e tangent cu acela de deontologie, o deontologie poetică a măsurii și onestității care explică și condiționează creația poetică și eseistică a autorului. În fond, avem de-a face cu scepticismul unei conștiințe care își asumă tragicul unei condiții intelectuale a penuriei bibliografice și a consumului de surrogate conceptuale în proximitatea nedorită a protocronismului ultimului deceniu de socialism.

II.4. Cotidianul ca energie fantasmatică și domeniu al *neutrului*

Capitolul de față tratează orizontul onto-poetic în care se înscrie proiectul lui Alexandru Mușina: pe de o parte, m-am concentrat asupra descrierii energiei fantasmatică care modelează cotidianul, dar și asupra sensului explorării poetice, pe care l-am văzut în lumina conceptului de *Neutru* (respectiv căutare a *neutrului*) în siajul interpretării pe care Roland Barthes o dă acestui concept.

Natura fantasmei este dialogică: asul din mâneca eroului care, îndrăgostindu-se de propria stare de veghe, își permite să converseze cu această a doua voce din care îi vorbește, mai limpede, scriitura. Poate că de aceea fantasmei i se pot atribui, în funcție de dorința pe care o pune în mișcare, diverse atribute: fantasma socialității este aceea care explică dialogismul efervescent din „Lecțiile deschise...”, în care toate rolurile sunt ocupate de această multiplicare (răsfirare?) a vocii subiectului sub presiunea fantasmei.

Fantasma nu are un obiect predilect, pentru că transformarea pe care o produce e totală sau cvasi-totală (atunci când, din diverse motive, se destramă), căci nu se poate spune că există ceva care poate rămâne, intact în afara ei. Tot în ea se cuprind, fără drept de apel, toate ființele din proximitatea biografică a celui atins de această misterioasă afecțiune. În mod firesc, poetul reprezintă o versiune a individului, a eului empiric, cum ar spune Mușina, care intră în scenă potrivit unui program capricios, atunci când rezonază la stimuli care declanșează mecanisme asociative complexe.

În momentul în care această predispoziție fantasmatică găsește un sol fertil într-o interogație, un comportament, o situație emoțională și senzorială, poetul se desparte de universul său, păstrând memoria experienței detașate de condițiile obiective de timp și de spațiu. Poetul nu experimentează, e de la sine înțeles, concepte și noțiuni ale căror conținuturi se situează în timpul suspendat al reflecției și studiului, ci situații, senzații, dar mai ales o multiplicitate de relații care duc ființa în afara și înlăuntrul lumii, prin mijlocirea permanentă a alterității.

Omniprezența, forfota și neastâmpărul celorlalți ca identități empirice, nu ca plăsmuiri – ființe abstracte, chipuri străvezii ale unui dincolo alegoric – reprezintă un aspect al cotidianului. Poezia lui Mușina poartă, într-un flux neîntrerupt, biografii și limbaje, chipuri, gesturi, trădări,

singurătăți care au nume și prenume, identități verificabile. Necontemplând anonimatul, ci discordia apropiată, neînțelegerile casnice și profesionale, poemele transcriu situații de dezechilibru care duc spre o rezolvare mereu provizorie.

Poetul – e un truism – nu e singur în lume, rătăcind între forme vegetale, materii primare, obiecte pe care le rearanjează în sisteme mai mult sau mai puțin coerente. Ipostaza poetului modern, adică unghiul din care se lasă privit, este aceea a solitarului blestemat, iluminat, mântuit, sacerdot și umil rătăcitor într-o lume spectrală, în care poetul își desfășoară nestingherit viziunile.

Dacă fantasma propulsează și însoțește producerea imaginilor dinspre originea lor speculară spre conștiință și, mai departe, spre text, neutrul-scop are o funcție modalizatoare, în sensul în care apare fulgurant în textele poetice, ca ieșire verticală și întoarcere în cotidianul larg în care se înscrie ca energie distinctă. Roland Barthes îi dă acestui pseudo-concept următoarea definiție generală: „Definesc Neutrul drept ceea ce dejoacă paradigma, sau mai degrabă numesc Neutru tot ceea ce dejoacă paradigma. Căci nu definesc un cuvânt; numesc un lucru: adun sub un nume, care aici este Neutrul. Ce e paradigma? Este opoziția dintre doi termeni virtuali dintre care actualizez pe unul, ca să produc text.”⁹ La Roland Barthes, acest concept eclatant și proteic traversează mai multe câmpuri de referință: gramatica, botanica, zoologia, fizica și chimia, așadar domenii definite ale cunoașterii pe care le traversează normativ, ca fenomen mediator, dar mai ales ca obiect al dorinței și ca negație a conflictului: „Neutrul ca dorință pune mereu în scenă un paradox: ca obiect, înseamnă suspendarea violenței; ca dorință el este violență. De-a lungul acestui curs, va trebui să înțelegem că există o violență a neutrului, dar această violență este inexprimabilă; că există o pasiune a Neutrului.”¹⁰. Ceea ce ne interesează să reținem din acest câmp fertil de sugestii¹¹ este potențialul descriptiv al noțiunii aplicate la domeniul cu margini mai imprecise al poeziei, în măsura în care în textele lui Mușina apar figuri spațiale și temporale ale neutrului – heterotopiile¹², antilumile pe care le vom descoperi în capitolele următoare sunt

⁹ Roland Barthes, *Neutrul. Note de curs la Collège de France 1977-1978*, trad. de Alexandru Matei, ed. Univers, p. 37.

¹⁰ *Ibid.*, p. 49.

¹¹ În prefața la ediția franceză a notelor de curs, Thomas Clerc avertizează: „De vreme ce arta cursului constă în a face să sclipească Neutrul, o anumită jubilație diletantă – dacă luăm acest cuvânt în accepțiunea lui originară – se manifestă de-a lungul căilor pe care o apucă Barthes pentru a-și duce cercetarea la bun sfârșit.”, *op. cit.*, p. 20.

¹² Conceptul de *heterotopos* este abordat, într-o primă fază de Michel Foucault în *Des espaces autres (conférence au Cercle d'études architecturales)* 14 mars 1967, în *Architecture, Mouvement, Continuité*, nr. 5, octombrie, 1964, p. 46-49; spre deosebire de utopii, care au localizare discursivă, heterotopiile sunt forme spațiale existente, cartografiabile, deci reperabile, fixe sau mobile, ale căror semnificații variază liber în funcție de subiectul care se instalează în ele; spre deosebire de poziția lui Foucault, vom lua în considerare faptul că acestea pot fi construcții ficționale, funcționând deopotrivă în realitate, cât și în toposul imaginar al discursului poetic. Heterotopiile se pot instala ca forme deviate în interiorul spațiilor instituite. Ciprian Mihali interpretează heterotopiile astfel: „*Altfel de spații* înseamnă în primul rând *alte spații*, altele (deșertul, maidanul, spațiul intrauterin etc.) decât acelea cu care operează științele spațiului, de la cosmologie și astronomie până la fizică, geografie sau arhitectură, trecând, de ce nu, chiar prin teoriile filosofice ale spațiului, acelea care au impus un model clasic de spațialitate (...) , locuri care nu se lasă citite ori practicate după aceleași reguli și logici ca și ansamblul locurilor presupuse a le constitui” – în vol. „*Altfel de spații. Studii de heterotopologie*”, ed. Paideia, București, 2001, p. 5; cu aceste repere vom opera în întreg

ele însele obiecte care se înscriu în logica *nici/nici*, pe care poetul le caută pentru a-și fixa ținta explorării cotidianului. Cum poezia cotidianului „este o creare de universuri imaginare, de contrautoipii” realizând „o «contrabalansare» a tendințelor care domină într-o anumită epocă” și „constituie un spațiu de refugiu și un mijloc de echilibrare a fiecărui individ”¹³, vom încerca să folosim sugestia lui Barthes pentru a descrie mișcările, opozițiile, divagațiile pe care le cuprinde opera poetică a lui Alexandru Mușina. Avem de-a face, astfel, cu o poezie care împinge cotidianul dincolo de limitele imediatului observabil și care testează matricea de posibilități ale acestuia, întărind, prin această mișcare expansivă, centralitatea ființei umane.

III. CEA DINTĂI HIMERĂ A COTIDIANULUI: HETEROTOPOSURI ȘI ANTILUMI

Secțiunea de față tratează determinările ontologice ale locuirii într-un spațiu social al deprivării de proprietate și de autonomie individuală, înlocuită cu strategia retorică a proprietății obștești. Redus la condiția itinerantă, dictată de condițiile muncii, subiectul este pus în situația de a căuta spații neutre, heterotoposuri, spații de tranzit în care locuirea e deviată fantasmatic, erotizată, resemnificată. De la camera de cămin, garsoniera cu chirie, apartamentul de bloc, spațiile mobile tranzitorii sau fixe (compartimentul de tren, gara, depoul), până la antilumile suprapuse subversiv și hinterlandurile suspendate în afara timpului, poetul ocolește peripatetic uzajul impus al locuirii și regăsește grația neutruului în spațiul domestic. Nu ne-am oprit, cu toate acestea, la un inventar al figurilor spațiului și ale condensărilor, agregărilor în forme materiale, căci doar ele nu ar explica proiecțiile himerice ieșite din efemerida clipei trăite și nici reîntoarcerile victorioase sau înfrânte la singura locuire certă și tragic-euforică, în același timp: aceea a propriului trup.

III.1. Cotidian vs. logocrație socialistă

Secțiunea tratează ecuațiile de putere în care intră discursul despre cotidian – în mod particular discursul poetic despre cotidian – și discursul ideologiei dominante; în acest sens, poezia cotidianului devine în mod i-mediat, prin simpla existență alternativă, un discurs subversiv.

capitolul de față, descriind modurile în care subiectul poetic se instalează în locuire sau în spații de tranzit, cu o altă funcționalitate explicită decât aceea a locuirii.

¹³ Alexandru Mușina, „Din nou despre cenușăreasă”, în vol. *Poezia. Teze, ipoteze, explorări*, ed. Aula, Brașov, 2008, p. 49.

III.2. „Cele trei realuri”. Pornind de la Aurel Pantea

În acest scurt sub-capitol am convertit categoriile poetice ale realului vehiculate în textele lui Aurel Pantea în argumente teoretice pentru o structurare tripartită a cotidianului poeziei lui Mușina.

III.3. Vânătorul de heterotoposuri în jungla urbană

Sub acest titlu am așezat cea mai importantă latură a poeziei lui Alexandru Mușina, anticipând analizele de text din capitolele ulterioare. Acesta este un poet al heterotopiilor, al căutării, uneori disperate, alteori lucid-programatice a acestor interstiții spațiale în care eul biografic își regăsește substanța și identitatea. O încercare de cartografiere a spațiului urban poate contabiliza o varietate de astfel de spații, precum și raporturile pe care subiectul le stabilește cu spațiile atopice: căci interiorul unui apartament muncitoresc, spre exemplu – raționalizat ideologic, pentru că individul este un terminal al sistemului, iar existența e planificată în raport cu ingerințe politice și economice – se poate preface, uneori, într-o feerie compensatorie sau, dimpotrivă, în spațiul ceremonial al ritualurilor de zi cu zi care îi schimbă radical semnificația.

III.4. Chipuri ale orașului în poezia optzecistă

Pentru a păstra cadrul analitic pe care mi l-am propus, am considerat necesară o scurtă contextualizare a modului în care poezia optzecistă tematizează orașul: avem de-a face cu o interpretare polimorfă a cadrelor spațiale urbane în funcție de geografia imaginară a nucleelor poetice optzeciste – de la orașul „monstruos”, proliferant al luniștilor la burgul transilvan al echinoxistilor. În ceea ce privește orașul mușinian, putem decela cu ușurință identitatea duală a acestuia: cetatea medievală, pe de o parte și orașul industrial, pe de altă parte.

III.5. Forme și estetici urbane: de la burgul central-european la orașul industrial

Capitolul exemplifică direcțiile enunțate anterior cu o analiză comparativă a orașului în poezia lui Dumitru Chioaru. Ne-a interesat contiguitatea, proximitatea, vecinătatea geografică reconvertită în matrice a imaginarului în poemele sibianului și în poezia lui Mușina.

III.6. Toposuri deviate pe harta cotidianului

Am arătat că, în poezia lui Dumitru Chioaru, etosul urbanității central-europene formează și informează conținutul trăirii: stimulii memoriei afective înregistrează un analog familiar, căci Sibiul poetului este un spațiu de rezonanță din care, de cele mai multe ori, lipsesc angoasa, straniul, diferența dar și energia exploratorie care e, mai curând, proprie luniștilor.

Brașovul lui Mușina, însă, e, înainte de toate, un oraș fracturat. Toponimia indicată de titlurile a două volume semnificative ne indică o fractură identitară a spațiului, căci *Strada Castelului 104* și *Aleea MIMOZEI nr. 3* trimit, prin localizare, la două istorii contrapunctice – una medievală, central-europeană, iar cealaltă, la distanță, în cartierul muncitoresc Astra. Reprezentarea celei de-a doua dimensiuni enunțate e mai pregnantă: pe orizontala spațială a cartierelor muncitorești se înșiră liniar blocuri, piețe, pasarele, porțile parcurilor industriale, depouri părăsite, cofetării – toposuri deviate, resemnificate, în care ființa se recompune sau se destramă; cealaltă jumătate urbană e spectrală – dinamica temporală încetinește, dispunerea obiectelor în spațiu creează impresia de studio cinematografic, iar privirea alunecă lent peste lucruri, țesând mai degrabă umbre decât lumini.

III.7. Casa. Anxietatea domestică

Am văzut până în acest punct valorile și formele heterotopiilor – spații care răstoarnă, deviază de la funcția atribuită. Toată această energie fantasmatică, capabilă să corporalizeze orizonturi și spații pe care le preface în extensii ale ființei, fără a se confunda cu ea, se risipește de îndată ce se regăsește înăuntru, într-un interior stabil. Temperatura fabulatoare scade consistent, ființa proaspăt înrădăcinată își caută în continuare tactici de evadare.

Într-o operă poetică întinsă pe cel puțin patru decenii, găsim foarte puține poeme în care casa – alteritate sau identitate – să fie tematizată. Desigur că imagini izolate apar când și când, dar ele nu domină ansamblul, nu își subordonează cu superbie vecinătățile și, mai ales, nu le contaminatează cu valorile sale.

În prima jumătate a creației (cea mai consistentă) – ne referim aici îndeosebi la volumele gemene *Strada Castelului 104* și la *Lucrurile pe care le-am văzut* –, această absență este semnificativă, dacă nu chiar frapantă. Abundența figurilor spațiale ale neutrilor, altfel spus heterotopiile, sunt privilegiate. Mai mult, abundența acestora – un repertoriu complet al acestora nefiind posibil aici – poate fi interpretată ca exces care compensează o nebănuită lacună. La un poet al biografismului, al noului antropocentrism casa, vasul conținător al reveriei, se ivește cu dificultate, ezitant, mai întâi în ipostaze heterotopice (camera de cămin).

Cu toate acestea, atunci când se statornicește în poezie, puterea de iradiere a imaginilor pune un semn de echilibru necesar, dorit și căutat. În studiul său „Poetica spațiului”, care ne-a putut orienta ori de câte ori a fost nevoie în cercetarea de față, Gaston Bachelard notează: „Trecutul, prezentul și viitorul îi conferă casei dinamici diferite, dinamici care adesea interferează, uneori opunându-se, alteori stimulându-se una pe alta. În viața omului, casa înlătură contingentele, își înmulțește îndemnul la continuitate. Fără ea, ar fi o ființă dispersată.”¹⁴. Poezia românească, îndeosebi cea postbelică, abundă în astfel de figuri ale dispersiei. Boema, vagabondajul, villonescul, histrionismul caracterizează operele generației pierdute a războiului: Dimitrie Stelaru, Constant Tonegaru, Mihail Crama, Geo Bogza, Ben Corlaci sunt, fiecare în măsuri diferite, poeți ai călătoriei, ai aventurii care forțează orizonturi himerice. Cu aceștia, Alexandru Mușina împărtășește note comune.

Cu toate acestea, nu putem vorbi despre o „ființă dispersată”; dimpotrivă, o cosmogonie cu totul particulară situează o identitate-nucleu în mijlocul unei spațialități precare, pe care dinamica accelerată o duce mereu în punctul de a se destrăma. Istoria concretă în care se derulează cinegetica poetică a lui Alexandru Mușina complică și mai mult comparația, distanțându-l din nou, cu profit în valoarea estetică, de această comunitate dezabuzată de peregrini vizionari. Fie că vorbim despre proiecția pe verticală a casei – blocul –, despre camera de cămin, garsoniera, apartamentul redus la bucătărie și sală de baie, poezia lui Mușina nu e aceea a unui boem și nici a unui aventurier nevrotic pentru care poezia e incompatibilă cu după-amiezele domestice în interioare modeste.

III.8. Celelalte case: erotism și locuire

Capitolul continuă explorarea interioarelor locuirii – camera de cămin, garsoniera – văzute ca proiecții ale distanței și, uneori, a eșecului erotic.

III.9. Blocul și cartierul – spațializarea condiției umane

Blocurile, ca metafore ale verticalizării locuirii și ca reverie a desprinderii de ancorele teluricului, au reprezentat, în imaginarul politic, soluția concretă la creșterea demografică în funcție de distribuția capitalului industrial. În textele analizate în capitolul anterior, am putut constata eșecul politicului și proiecția poetică a acestui eșec al proiectului funcționalist și felul în care compartimentele cele mai neutre ale locuirii au devenit spații ale libertății și transgresiunii. Atunci când ne referim la blocurile construite în perioada comunismului, adjectivul

¹⁴ Gaston Bachelard, *Poetica spațiului*, trad. de Irina Bădescu, ed. Paralela 45, Pitești, 2003, p. 38.

„muncitorești” se leagă într-un mod firesc: profilul cartierelor de locuințe e indisolubil legat de necesități economice. În Brașovul postbelic în care poetul și-a trăit cea mai mare parte din viață, denumirile acestor conglomerate urbane exprimă dependența lor simbolică și economică de nucleul industrial, într-o manieră în care fiecare subdiviziune a fabricii se translatează, fără rest, în apartamentul de la bloc: bucătăria e un subprodus al cantinei, sufrageria e o sală de ședințe, cu mobilierul redus ca dimensiuni și, totuși, scuturat de însemnele partidului, scara blocului e o reducere proporțională a porții uzinelor etc.

III.10. Decorporalizarea spațiului. Bucătăria și baia ca spații transgresive

Capitolul reprezintă o analiză a *Album-ului duminical*, cu aerul său de parc tematic, sau chiar de muzeu în care scenele domestice se desfășoară la infinit, perfect identice cu ele însele, despărțite de spectatori de peretele de plexiglas al muzeului, constituie un obiect prin care se atrage atenția asupra identității de substanță dintre cele două epoci. Volumul din 1995 e dovada (și avertismentul aferent) că lumea românească post-revoluționară e fundamental aceeași, că timpul și spațiul nu au suferit mutații semnificative, în sfârșit, că adevărata istorie se află cuprinsă în alveola căptușită cu deziluzie a apartamentului dintr-un cartier muncitoresc brașovean.

III.11. Erotica antilumilor

Anti-lumile sunt lumi potențiale, compensatorii: ele oferă, prin contrast cu experiența imediatului, reveria completitudinii. Occidentul „visat” funcționează ca o astfel de anti-lume opusă, prin centralitatea ei, precarității periferiei. Capitolul conține (și) o comparație cu un celebru poem al lui Andrei Voznesenski, unul dintre poeții sovietici subversivi, meta-moderni, ironici, în care anti-lumea contabilului Bukașkin se aseamănă cu proiecțiile lui Alexandru Mușina.

III.12. Întoarcerea în „Hinterland”

Capitolul are drept scop principal analiza poemelor din volumul „Hinterland”. Spațiile acestui volum se subsumează noțiunii de anti-lume, dar recuzita lor e mai apropiat de cotidian decât de reverie. Antilumile sunt mai mult decât anti-utopii personale, ieșite din nevoia marginalului de a compensa precaritatea poziției sale. Instalată în mijlocul lumii sale decăzute, poetul știe că antilumile sunt obiecte ale reveriei, topografii posibile în ordinea existenței, nelocuibile, în care se instalează singurătatea visătorului. Cu alte cuvinte, antilumile sunt menite

să rămână mereu în orizontul dorinței transgresive. Principala lor forță stă în distanța insurmontabilă, mobilă (cu cât crezi că te-ai apropiat mai mult, cu atât se îndepărtează mai tare). La Mușina, ponciful atracției contrariilor nu funcționează (am văzut că antilumea e socotită îndeobște transgresare prin răsturnare completă de sens), pentru că aceste ființe/voci care „ne vorbesc” din bolgiile hinterlandului nu au însușiri iar reveriile lor adolescente nu reușesc să ofere soluții salvatoare. Am văzut mai sus – dar și în alte părți ale operei – că antilumea e, de fapt, lumea occidentală, dar atunci când realitatea nu mai poate fi distinsă de artificial, poetul pune la îndoială ambele forme de existență. Prin urmare, mișcarea de revenire din experiment într-o realitate-reper, stabilă, e urmarea firească a unui eșec.

III.13. *Dermata*: spațiile heteronimiei

Un caz particular îl reprezintă poemele din volumul „*Dermata*”, semnat cu heteronimul Andor Vass. Când nu duce la anularea spațiilor, frenezia erotică identifică distanța și apropierea, departele și aproapele cu corpul iubitei.

IV. A DOUA HIMERĂ A COTIDIANULUI: ARCADIA DE MUCAVA

Capitolul tratează componenta satirică și epigramistică a operei poetice a lui Alexandru Mușina. Atrag atenția aici asupra unui modus vivendi particular al cotidianului: pe de o parte, Mușina investighează câmpul literar, iar pe de altă parte, societatea românească postdecembristă, în cheia stilistică a unei specii relativ minore, cultivate de antici și de moderni deopotrivă. Într-un eseu dedicat poeziei bacoviene, Alexandru Mușina descrie utopiile regresive ale literaturii române, grădinile de aur localizate în funcție de matricea inconștientă care alimentează imaginarul literar; prin contrast, Bacovia construiește o utopie negativă, personală, în care se autoclaustrează. Pentru un poet al irealității și de-realizării cotidianului, cum este Mușina, cercurile contigui ale câmpului literar și ale câmpului social constituie, în sintaxa lor complexă, o singură *Arcadie* grotescă, despărțită de paravane din carton pictat, asemeni butaforiei de bâlci, în care personajele joacă neconvingător roluri tragice. Îndărătul conciziei formei și a tonului degajat, apolinic al poetului-histrion, putem intui tensiunea dintre Arcadia intimă visată, atopică, universală și provincia literară față de care se manifestă inclement.

IV.1. Măștile cronicarilor

Capitolul trece în revistă receptarea acestei secțiuni a operei și însumează descrierea cronicilor referitoare la proiectul antropologic și civic deopotrivă în care se înscriu textele epigramatice.

IV.2. Repere epigramistice în cultura universală și națională

Un excurs, fie el și sumar, în istoria epigramisticii, este necesar, credem, pentru a contura un univers al conexiunilor, similitudinilor, dacă nu de-a dreptul al influențelor și dezvoltărilor pe care specia le-a avut de-a lungul secolelor.

În completare, nu e deloc lipsit de semnificație un rappel în portretistica literară românească care vizează mediul scriitoricesc și la care am putut identifica un apetit pentru anecdotă și caracterologie, adică un filtru clasicist manifest. Intenționăm prin această călătorie – inevitabil lacunară, dat fiind obiectul cercetării noastre – să demonstrăm că specia epigramei are o consistentă istorie cantitativă, iar poziția marginală pe care o ocupă în ierarhia formelor trebuie privită, cel puțin, cu suspiciune.

Caracterul ei eminent referențial este repudiat, de obicei, din perspectiva unei viziuni romantic-moderne asupra demersului poeziei de a se elibera de contingent și de a împinge poezia până în cele mai profunde, neluminate aspecte ale experienței umane și, totodată, ale trăirii poetice.

Prin urmare, epigrama, precum și complementul ei de mai largă respirație, satira, au migrat dinspre o centralitate a canonului speciilor lirice spre marginea spectrului și din incapacitatea modernității de a-și asuma o dimensiune a creației poetice situată în afara proiectului ei inițial. Însă ascuțimea spiritului, grija pentru formă, inteligența analogiilor, intuiția caracterială – elemente constitutive speciei – nu îngustează câmpul lirismului, ci îi lărgesc dimensiunea exploratorie.

IV.3. Ecoul surselor: Marțial, Pound, Kavafis

În completarea capitolului anterior, am avut în vedere aici felul în care Mușina asimilează stilistica și retorica epigramei, apropiindu-se – ca tehnică și intenție – de Marțial, Pound și Kavafis.

Sintetizând, ceea ce îl separă net pe Alexandru Mușina de Pound și Kavafis e anvergura proiectului – întins pe trei volume – și interesul pentru o construcție omogenă care se lărgeste de

la mediul proximal al prietenilor, poeți sau nu, la forfota lumii românești post-tranziție. Așa cum remarcă Andrei Bodi, „tentativa rigoriei e o coordonată specifică lui Alexandru Mușina. Am putea spune că regăsim aici una dintre rădăcinile esențiale ale poeziei autorului: clasicismul greco-latin.”¹⁵ Observația e cu atât mai valoroasă cu cât Andrei Bodi anticipează, dincolo de evidența (și stereotipul) rigoriei clasice, tendința poetului de a construi, cu mijloacele artistice pe care le oferă Antichitatea, un inedit nivel de codificare și de recontextualizare a realității românești contemporane.

IV.4. Mousinas – negustor, colecționar și poet

„Personae” reprezintă o suită de biografii condensate ale actorilor lumii literare văzute de un observator pentru care validarea miturilor istoriei literaturii vine dinspre zonele interstițiale ale vieții publice.

IV.5. Viețile paralele ale tranziției: Cordilio, stoicul

Cordilio e, mai întâi, un personaj din Plutarh. Nu întâmplător am făcut apel la Plutarh: Cordilio este menționat în cartea a IV-a, drept unul dintre gânditorii stoici din anturajul lui Cato cel Tânăr și poate de aici îl preia Mușina ca partener al Bibiniei, protagoniștii următorului grupaj de epigrame și satire. Cronologia operei publicate așază *Cordilio, Bibinia & Comp.* (2012) ulterior volumului *Regele dimineții* (2009) și, deocamdată – istoria literară va lămuri toate aceste detalii factologice – nu avem niciun motiv să afirmăm cert că ordinea publicării volumelor coincide sau nu coincide cu ordinea creației și că opera însăși constituie o narațiune liniară, în care alternează, după o aritmetică simplă, momentele de climax cu spectaculoase relaxări în care poetul se odihnește activ, reciclându-și terapeutic formule deja exersate.

Cele optsprezece portrete care completează trilogia satirică începută cu *Persoanae* desăvârșește un proiect deopotrivă poetic și antropologic. Volumul este acompaniat de o sumă egală de caricaturi care nu ilustrează ci, mai degrabă, dialoghează cu textul, transferul grafic operându-se în cheie apăsător grotescă.

Caricatura însă, ca gen mai cu seamă jurnalistic, ni se pare impropriu și simplificatoare dacă o raportăm la oglinda textului, întrucât orizontul de sugestii depășește atât schemele tipologice tipice jurnalismului cât și presupuziția că poemele ar putea sugera fie și un rudiment de viață interioară care să mute perplexitatea și comicul în interogație.

¹⁵ Andrei Bodi, *Direcția optzeci în poezia română*, ed. Paralela 45, Pitești, 2000, p. 213.

Nu știm dacă această dimensiune jurnalistică atribuită constituie o strategie editorială, însă impresia izbitoare este de cotidian din primii ani post-revoluționari în care editorialele pătimase erau însoțite de caricaturi aparținând (fără îndoială talentaților) Ion Barbu sau Ion Popa Popas. Victimele acestor cronici ilustrate ale tranziției proveneau, predominant, din sfera politicii înalte.

Or, personajele din *Cordilio, Bibinia & comp.* provin din lumea mărunță și a-tipică a periferiei, fără a furniza în întregime un spectacol imund, în genul – dacă ni se permite analogia – naturalismului cinematografic al anilor 90 (în genul producției lui Mircea Daneliuc, „Senatorul melcilor”, din 1995 sau, poate mai exact, al reluării în cheie absurd-mizerabilistă a comediei caragiariene în filmul „De ce trag clopotele, Mitică?”).

IV.6. Cotidianul reinventat: între manierism și „hieroglifa fastuoasă”

Capitolul însumează, în chip de concluzie, observațiile de mai sus, întregindu-le cu alte două observații critice, datorate lui Cristian Livescu și Laurențiu Ulici. Potrivit acestora, e accentuată percepția de naufragiu al proiectului poeziei cotidianului e asociată cu ideea de manierism, sub faldul sintagmei „hieroglifă fastuoasă”. Or, Alexandru Mușina reușește să evite, prin multiplicarea și extinderea tipologiei, adică prin lărgirea arenei, manierismul.

IV.7. Antilumile lui Diplodoc sau rezistența prin fabulă

Poezia pentru copii e, la Mușina, în fond, o altă formă de instituire, prin fabulă, a unei anti-lumi perfect coerente. La Alexandru Mușina¹⁶ funcția acestei poezii trebuie căutată, ca la Arghezi, în latura ei ludic-reparatorie. Răsturnarea nu are însă amplitudinea spațială a lui Arghezi, căci, în definitiv, explorarea microscopicului, a irizărilor epifanice, a multiplelor straturi ale cotidianului constituie însăși substanța fundamentală a poeziei.

Opera lui Alexandru Mușina este neomogenă, proteică din punct de vedere stilistic, dar proiectul care articulează creația e coerent, uneori redundant: această căutare concentrică, în care instrumentele, armele, echipamentul exploratorului nu fac decât să se adapteze continuu la

¹⁶ Conceptul de ludic, înțeles ca *poiein*, face parte din lexicul criticii literare moderne și reprezintă una dintre direcțiile liricii moderne. Categorie descriptivă, ludicul e înțeles ca un demers al cărui scop se întinde dincolo de umor și gratuitate estetică, dar e aplicat foarte rar cu rigoare în câmpul literaturii pentru copii; Ion Pop remarcă revirimentul jocului poetic în poezia optzecistă, nu ca o reluare sterilă, mecanică, a concetto-ului șaptezecist, ci ca necesitate existențială: „Într-un asemenea context, resurecția spiritului ironic și ludic în poezia celei mai recente promoții – așezată deja sub formula generația '80 – nu trebuie să surprindă. Calea i-a fost deschisă mai demult, iar experiențele imediat anterioare i-au oferit noi impulsuri. Și totuși, noua deschidere a poeziei spre joc – din versurile unor poeți ca Mircea Cărtărescu, Alexandru Mușina, Traian T. Coșovei, Florin Iaru, Matei Vișniec, Ion Stratan, Petru Romoșan, Liviu Ioan Stoiciu etc. – nu se suprapune întru totul celor precedente”, în Ion Pop, *Jocul poeziei*, ed. Cartea Românească, București, 1985, p. 413.

situații diverse ne poate sugera întrebări similare cu cele pe care și le pune Nicolae Balotă, cu seriozitate, dar și cu măsură. Cum să ne explicăm, astfel, nevoia de completitudine a operei, în toate dimensiunile și gradele literaturii și ale para-literaturii, decât ca nevoie de detensionare continuă, de slăbire programată și programatică a relației poetului cu lumea, atitudine care intră în sfera unui metabolism în curs de normalizare a întregului câmp literar.

Alexandru Mușina este, așa cum am arătat până acum, un poet al strategiilor insolite, al surprizei și jocului, dar și un profesionist al cărui proiect scriitoricesc se avântă cu dezinvoltură într-o sumedenie de direcții aparent perdante. Pedanții se vor fi grăbit, încă de la apariția epigramelor, să constate o traiectorie descendentă, o vlăguire a creativității și refugiul subsecvent în limburile cele mai îndepărtate ale poeziei, acolo unde intensitatea experienței și seriozitatea practicii poetice pleacă în tabără, se dă pe tobogan și întârzie la leagăne până târziu, în seară.

Asimilabilă culturii pop – după ce a servit decenii la rând drept purtător de cuvânt al socialismului triumfător, negăsind calea salvatoare a fabulei politice – literatura pentru copii, ca de altfel și epigrama sau satira, se re poziționează, schimbând tactica, în avangarda contestării oricăror forme de hegemonie și de constrângere culturală.

Nu ne putem pronunța dacă, în felul acesta, servitutea ideologică și caracterul în general submisiv al acestui gen literar e schimbată, în cealaltă extremă, cu un radicalism impropriu menirii sale, care îl ademenește pe copil dar îl lasă, în cele din urmă, în afara jocului. În orice caz, pentru a observa punctele de fugă ale ludicului în fabulele lui Mușina nu e nevoie de încordări sofisticate și nici de actualizarea paradigmei copilăriei în noua eră a consumerismului digital.

V. A TREIA HIMERĂ A COTIDIANULUI: METAFIZICA REGĂSITĂ

Capitolul tratează componenta metafizică a cotidianului. În prefața la *Antologia poeziei Generației '80*, Alexandru Mușina consideră poezia cotidianului un „paradox, în ultimă instanță o «imposibilitate» făcută posibilă de talentul poeților: transcendența trăită ca eveniment «real» al **eului** (subl. A.) care, el, e **sistemul de referință**”¹⁷ și îi include, ca reprezentanți, pe Nichita Danilov, Paul Grigore, Ion Mureșan, Liviu Antonesei, Ioan Moldovan, Viorel Mureșan. Transcendența constituie, cu toate acestea, unul dintre elementele din matricea de posibilități ale cotidianului și, prin urmare, poate fi trăită plenar sau asumată ca posibilitate, ca interogație. Vom vedea, în secțiunea de față, formele în care poezia lui Alexandru Mușina se situează în proximitatea, așteptarea sau negația acestei trăiri. Poezia lui Alexandru Mușina exprimă, mereu reînnoit, același adevăr: realul e mai fragil decât fantasma iar poezia e o formă de apărare a unui

¹⁷ Alexandru Mușina, *Antologia generației '80*, ed. Aula, Brașov, 2002, p. 18

real a cărui obiectualitate se rarefiază mereu. Acestui real subțiat până la transparența deplină i se adaugă o umanitate abulică, somnolentă, de o consistență destrămată – căci nu putem vorbi despre uman decât în cadrul unei lumi concrete, în raport cu care subiectul se află într-un perpetuu dialog și într-o la fel de perpetuă – uneori încordată, alteori liniștită, dar de cele mai multe ori deznădăjduită – așteptare.

V.1. Preambul. Delimitări

Capitolul fixează cadrul discuției: metafizica nu e o zonă a improbabilului, ci a interogației fertile, a testării unui orizont distinct de ceea ce cuprinde privirea, dar nu și de ceea ce poate fi cunoscut în manieră rațională.

V.2. Deschideri ale receptării

Mușina nu se dă în vânt după *un dincolo*, dar nici nu își permite să îi ignore ademenirile. Doar că acest dincolo, această diferență radicală se află în faldurile lumii concretului, nu în văzduh, pulsând, cu intensități variate, aproape în fiecare text și în fiecare etapă a creației. Ne interesează, însă, doar acele zone ale poeziei în care intensitatea acestei pulsuni dă ritmul și coloana vertebrală a textului.

De altfel, comentatorii cei mai importanți ai poeziei lui Alexandru Mușina au observat că îndeosebi volumul din 2009 concentrează cea mai mare parte a poemelor în care interogația metafizică e mai apăsată și tocmai această evidență ne dă prilejul unei călătorii retrospective care să examineze semnele prevestitoare ale unei asemenea coagulări. Sunt analizate aici cu precădere cronicile lui Ioan Moldovan și Alexandru Cistelean, cei care au observat turnura metafizică a poeziei lui Mușina în volumul „Regele dimineții”.

V.3. Teologie și metafizică

Capitolul face distincția teoretică dintre teologie și metafizică, distincție care elimină presupuziția unui poezii a religiosului/religiozității explicite, pornind de la definițiile lui Paul Tillich. Prin urmare, metafizica trebuie redefinită ca interogație și cercetare rațională a ceea ce intră în structura și orizontul ființei. Mai mult, acest câmp de desfășurare a investigației metafizice este tocmai întâlnirea omului cu realitatea. În acest punct, metafizica constituie o modalitate de lărgire a ontologiei, nicidecum un termen substituit sau subordonat.

Privită în acest chip, metafizica e scuturată de povara supranaturalului și de balastul speculațiilor fără fundament în experiență și reintră în matca legitimității puse la îndoială.

V.4. Pornind de la Bachelard: „metafizica” clipei

Cu toate că interogațiile și neliniștile metafizicii constituie preocuparea privilegiată a filosofiei și a teologiei, estetica și critica literară găsesc în acest domeniu al cunoașterii instrumente care să înlesnească apropierea de intimitatea creației artistice, în gradele și măsurile pe care le permite acest proces, al cărui inefabil a putut fi adus în sfera cunoașterii raționale. Semnificativă în acest sens este contribuția fenomenologului și poeticianului Gaston Bachelard¹⁸.

Potrivit poeticianului francez, poezia trebuie situată în afara timpului, pentru că se sustrage acestuia, fiind rodul unei dispersii, al unei discontinuități: momentul („l’instant”) nu e o subdiviziune a orei, așadar nu e o unitate a unui timp obiectiv defragmentat, căci poezia nu urmărește firul continuu al vieții: „Dacă ea urmează pur și simplu timpul vieții, e mai puțin decât viața.”¹⁹ Afirmarea are cadența stilistică și misterul unei apoftegme.

Această manieră apodictică a lui Bachelard de a puncta esențialul este, fără doar și poate, rezultatul unei reflecții care traversează întreaga operă de vânăre a reveriei și a materialului acesteia. Pentru a fi mai presus decât viața, poezia trebuie să o imobilizeze, să îi determine cu precizie traiectoriile multiple ale devenirii și să o oprească într-o ordine superioară a existenței și a limbajului.

V.5. T.S Eliot și corelativul metafizic

Pornind de la observațiile lui T.S. Eliot, investighez aici o posibilitate: ne putem întreba, la rândul nostru, dacă putem vorbi despre poezie metafizică în lipsa metafizicii, sau dacă retorica textului și nu (neapărat) referențialul invită la reflecție în acest sens. Cu alte cuvinte, stimulând reflecția și simulând trăiri, nu deschizând prin imaginile propriu-zise priveliști mirifice, paradisuri găsite, regăsite sau doar închipuite, această formulă poetică e mai aproape de acest nume decât psalmodierea nesfârșită a unor poncife biblice.

V.6. Epifania amânată

În mare măsură, subtitlurile sunt înșelătorii abile: poetul nu iubește mina încruntată, ci faconda, bufoneria – cu alaiul ei de tristeți subiacente – poza căutată, dar fără afectarea specifică generației sale. Sacerdoțul îi este străin, dogmatismul, fanatisme mărunte, iar negocierile

¹⁸ Gaston Bachelard, *Instant poétique et instant métaphysique*, în „L’intuition de l’instant”, ed. Gonthier, pp. 101-111.

¹⁹ *Ibid.*, p. 103

strânse sunt rezervate poziționărilor, mai discrete sau mai hotărâte, în câmpul literar. Poezia are sarcina de a submina tonul oracular, metafizicile ieftine și înșelătoare, pe care le sancționează atât în eseistică, precum și – așa cum am arătat – în textele sale epigramistice.

Alte angajamente în afara acestui pact neînduplecat cu poezia proprie rămân străine de Alexandru Mușina. Dacă socotim, așa cum o face Andrei Bodiu, că poezia lui Mușina este o ilustrație mereu reluată și îmbogățită a programului său estetic, atunci *Lecțiile* și *Scrisorile* volumului din 1994 nu sunt altceva decât aplicații consecvente ale unei pedagogii auto-impuse. Mai mult, nu există fracturi între reflecția teoretică și practica poeziei, cele două domenii ale creației comunicând transparent și împrumutându-și nestingherite jargonul. Aceste epifanii ale realului, sau – mai precis – stările de grație ale acestui real conțin, cum am mai spus, motivația centrală a poeziei.

Un subtitlu precum „epifanie banală”, așezat între paranteze, pregătește un orizont de așteptare celor familiarizați cu surdina ironică a poemelor prinse în concretețea de confetti și sclipici a unei realități în care sacralitatea e o marfă ca oricare alta în marea comedie a lumii românești ante- și postrevoluționare.

Această „epifanie banală” – deja banalizată grafic, prin folosirea caracterelor minuscule – însoțește „Lección de engleză”, diferită ca miză și stilistică de restul „Lecciónilor” din volumul *Strada Castelului 104* dar cu care intră într-un dialog bogat în sugestii: pluralitatea, multiplul, forfota de limbaje, imagistica puternică, reportajul social intră în coliziune cu suita de zece micro-filme numerotate cu graba de a recupera într-o unitate șirul întrerupt de câteva poeme care poartă deasupra titluri: *Dincolo de fereastră* și, desigur, *Lección de engleză*.

Titlul secțiunii, la fel ca subtitlul, mizează pe singularul substantival: croite asemenea unor oglinzi fisurate, cele zece proiecte de lecție amână strategic lecția propriu-zisă, concentrându-se pe auto-scopii fulgurante sau pe detalii domestice voalate, cu exasperări reținute și negocieri eșuate.

V.7. Politicile degradării umane. Rezistența la gnoză

Am interpretat ciclul „Experiențelor” ca o suită de poeme anti-metafizice. În ciclul „Experiențelor”, din care poetul reușește, la vremea volumului de debut, să publice doar trei texte (*Avertisment*, *Întâia experiență*. *Omul de celofan* și *Experiența a șasea*. *Supraviețuirea în sens*), vocabularul care structurează imaginarul complex al celor opt experiențe se axează pe câmpurile semantice ale erosului, asociat cu rezistența și supraviețuirea. Eșecul experiențelor reprezintă, prin răsturnare, izbânda ființei în conflictul deschis, intentat, putem spune, de cotidian și de instanțele care caută să îl guverneze.

Cum experiențele urmează un program bine planificat de destructurare a corpului și, implicit, a voinței prin care se manifestă identitatea, se poate spune că esența agresiunii coincide cu esența rezistenței. Indiferent de forma pe care o îmbracă autoritatea care se împotrivesc individului, ceea ce rămâne articulat și ireductibil în centrul ființei se sprijină pe o versiune diferită a autorității.

Fie că vorbim despre politici ale experimentului, instituții ale controlului sau despre o divinitate care tutează simultan creația și distrugerea creației, aceste instanțe sunt prezente în text: ele intră în scena transformată în laborator, planifică, măsoară rezultate, constată eșecul, programează următoarele intervenții. Incompatibilă cu istoria, gnoza își alimentează natura conflictuală din postulatul lumii ca versiune dereglată a unei realități transcendente. Poemele care alcătuiesc „Experiențele” readuc cosmosul la scenografia inițială a materialului inform, plasmatic („Cu pielea acoperită/ de o secreție gelatinoasă, transparentă”). Legătura dintre gnoză și monstruoșitate e sugestivă în această comparație a lui Alain Besançon: „Atitudinea gnostică, în mod normal benignă, uneori fecundă, devine ruinătoare când se aplică credinței. Se poate spune, invers, că tocmai credința conferă gnozei forme violente și maligne. Pentru a face o comparație, gnoza este, sub aspectul credinței, ca o malformație genetică imperceptibilă care, dintr-o ființă sănătoasă, face un bolnav sau un monstru.”²⁰

Cu toate acestea, strategiile de supraviețuire la agresivitatea istoriei mari, a măruntelor sau agresivelor deteriorări ale somaticului constituie evidența unei conștiințe lucide: „Eu am deschis/ Ochiul. El a rămas deschis”. Finalul acestei ultime confesiuni-experiență este, fără îndoială, o profesiune de credință: dincolo de orice maniheisme, coșmarul viețuirii constă în drama asumată a realității care, dincolo de limitele suportabilului, rămâne lipită de retina privitorului.

V.8. Micrometafizica și *Regele dimineții*

Micrometafizica ține de orizontul deschis al posibilului și indeterminării situate dincolo de pragul vizibilului. Propriul trup reprezintă o astfel de lume a singularităților și irepetabilului, pe care conștiința le reperează cu un amestec de fascinație și angoasă, ca în acest poem fără titlu din *Regele dimineții*. Prin urmare, micrometafizica este, în principal, o formă de răspuns la degradarea marilor narațiuni cosmologice și o deschidere spre infinitul mic al ființei umane.

²⁰ Alain Besançon, *Dilemele mântuirii*, trad. de Mona Antohi și Sorin Antohi, ed. Humanitas, București, 2001, pp. 75-76.

V.9. După metafizică: triumful supermarketului

Secțiunea de față e așezată în chip de epilog al capitolului referitor la posibilitatea unei poezii care are în vedere metafizicul, formele și formulele în care se manifestă acesta. Am remarcat, de la bun început, că Mușina este – în opera poetică și cu mijloacele pe care le presupune explorarea poetică – un antropolog mai subtil și mai nuanțat al lumii comuniste decât al post-comunismului.

În *Teoria și practica literaturii*, în sonetele răspândite în *Hinterland* și „Gelatină”, în sfârșit în „*Dactăr Nicu & His Skyzoid Band*” (volumul postum din 2013), lumea post-comunistă e o lume a intervalului, a suspendării identității sociale și a metamorfozelor fantasmaticului.

Cotidianul se dizolvă din nou în fantasmagorie, strategie fără îndoială terapeutică, prin care literatura resemantizează și normalizează anomia socială, prin ironie și proiecție caricaturală: în felul acesta criza devine, prin hiperbolizare și ridicare la absurd – dacă ni se permite sintagma – un interval stabil, normativizat, fixat în cromatica suprasaturată a reveriei și dezabuzării.

Ca observator angajat, poetul și eseistul împărtășesc aceeași atitudine discret anti-consumeristă, pentru care piața liberă și comerțul sunt instrumente ale reificării și înstrăinării. În această privință, „Supermagazinul” lui Mușina nu mai e nici măcar heterotoposul fantasmatic al gărilor de altădată în care prințul Rozmarin – în toate înfățișările sale funambulești – își desfășoară reprezentarea în urma căreia realitatea e subtilizată și remodelată, în mână secretă a acestor tricksteri, și înfățișată publicului în purpură și panglici.

Supermagazinul nu permite aceste strategii alternative, e un spațiu reglat, cu funcții precise și cu o mecanică predictibilă. Clientul are nevoie de acest pântec protector și abundent, care îi atribuie o consistență similară cu aceea a obiectelor pe care le vânează, dar de care se leapădă numaidecât odată ce iese în „noapte și frig”.

În alt poem e testată angoasa milenaristă a omului fără însușiri – o voce lirică își asumă pluralul unei umanități transferate, clipă cu clipă, în stocurile de memorie ale infernului digital. Ceea ce rămâne după om și după metafizică, supraviețuind retragerii lui Dumnezeu din lume, este divinitatea impersonală, proliferantă, infinită a economiei și a consumului, în care, în mod ironic, doar prețurile pot contempla veșnicia.

VI. BUDILA-EXPRESS – O EPURĂ A COTIDIANULUI

Capitolul constituie, dincolo de toate, o analiză comparativă a poemului-matrice al operei mușiniene, pus în relație – sub cauțiunea teoretică a principiilor distant readingului și a poeziei comparatiste a lui M. Detienne – cu „Urlet”, al lui Ginsberg și cu „Peisaje umane” ale poetului turc Nazâm Hukhmet. În ecuația operei – considerând că studiul²¹ nostru sugerează o sintaxă a cotidianului într-un câmp de posibilități –, poemul „Budila-Express” reprezintă o matrice de variabile tematice și imagistice recapitulate de-a lungul și de-a latul – pentru a păstra jargonul topografic – volumelor publicate. Ne(mai)găsindu-și locul în orizontul compact al volumului *Strada Castelului 104*, ci abia în *Lucrurile pe care le-am văzut*, între *Experiențe* și *Breviarul anestezic al Maestrului Fornicatus*, poemul, reluat din antologia de debut, e punctul de plecare și de reîntoarcere al notorietății poetului ca voce a generației sale. (Doar) în această privință, îl putem așeza alături de *O seară la operă* a lui Mircea Cărtărescu, întrucât proiecția distopică a lumii socialiste din *Budila-Express* nu are nimic de-a face cu dizertația parodic-livrescă despre iubire a poetului bucureștean. Și poate că nu atât notorietatea în sine, ci nostalgia efectului stârnit la lectura acestuia în „Cenaclul de Luni” a blocat sagacitatea analitică a criticii, transferând poemul, prea devreme, într-un soi de atribut de recunoaștere al poetului, cam în același fel în care am putea crede că *Paterson* al putea fi al patrulea nume al lui William Carlos Williams. De altfel, în *Istoria...* sa, Nicolae Manolescu dă seamă pe larg de tonusul epigramistic din placheta *Personae*, analizează pe larg *Întâmplările*, disociază *Lecția a patra*. În piață de ecourile presupuse din poemul lui Voronca, ne atrage părintește atenția asupra simplității înșelătoare a limbajului, tranșând în două rânduri nucleul valoric al operei: „*Lecțiile* sunt, probabil, alături de *Budila-Express* publicat inițial în antologia colectivă intitulată *Cinci*, cele mai bune lucruri scrise de Alexandru Mușina”²² continuând, după acest *intermezzo* cu aer de verdict, cu deslușirea efectului de realitate pe care îl produc șabloanele limbii vorbite.

Nu ar fi neapărat un truism să considerăm mica odisee feroviară punctul de pornire și stația finală a operei, obținând corolarul visat de orice critic al împlinirii rotunjite a demersului său. Poemul propune, în toate articulațiile sale, zone de fugă, deschideri concretizate, din aproape în aproape, în fiecare dintre volumele publicate: o oglindă sfărâmată în adâncul căreia, la final, rămâne locul vid (neutrul?) cotidianului. Ca hartă comprimată a operei, funcția acestui poem e, mai degrabă, prospectivă. Trei componente generative își găsesc aici forma primară: în primul rând, dialectica paradoxală – mai mereu în punctul de fierbere – a aristocratului plebeu;

²¹ Fragmente din acest studiu au fost publicate cu titlul „From socialist realism to post-industrial dystopia in east european poetry”, în rev. GIDNI, vol. 2/2015, p. 1297-1302, text disponibil la adresa: <https://old.upm.ro/gidni2/GIDNI-02/Lit/Lit%2002%20G8.pdf>

²² Nicolae Manolescu, *op. cit.* p. 1323.

iluzia proiectată în spirit a eruditului, rafinat, cinic sau duios, e subminată de orgoliul refuzatului, al plebeului aruncat de zarurile oarbe într-un cotidian derizoriu. Apoi, scrutarea eșuată a orizontului metafizic din secțiunea 5. *Filtru*, care se va desfășura cu toată virulența în *Experiențe*. Nu în ultimul rând, dinamica entropică a materiei care dislocă realul. În faliile sale se instalează o replică din carton colorat naiv. Toate acestea asaltează ultima redută a autenticității: propriul trup, dosit „în catacombele realității,/ În subsolul paginii de ziar și mai jos de subsol,/ Acolo unde nu mai există decât/ Carnea și timpul, senzorul obosit”. Un scepticism profund se desprinde de aici: sentimentul acut al irecuperabilului, al simțurilor care, extenuate, nu mai pot face experiența realului și eroticului. Același fluid îl regăsim la Ginsberg, în timp ce la Hikmet narațiunea fixează neproblematic – mimesis perfect – o realitate deja conformă cu idealul.

Construcția comparatistă pe care am realizat-o, în acest articol, pornind de la motivul trenului are scopul de a ilustra, dincolo de clivajul temporal, cultural și ideologic care desparte cei doi autori, ambivalența structurală a reprezentării tehnologiei în spații geografice. În poemul lui Nâzim Hikmet, trenul și spațiile corelative (gara, sala de așteptare) reproduc întocmai stereotipuri ideologice, în timp ce *Budila Express* pune în evidență, pornind de la același motiv, eșecul proiectului unei societăți logocrate care atomizează câmpul social și reduce individul la postura de dominat, de victimă. Ginsberg are drept scop salvarea, recuperarea unei generații de creație care, conform implacabilului destin al avangardelor, a sfârșit prin a se clasiciza în poziții de putere. În *Budila-Express*, comuniunea e pierdută, iar salvarea individuală compromisă. Ultima șansă rămâne poezia, „acea trebuință/ Țâfnoasă și plină de rușine a adolescenței”.

VII. RECEPTAREA „DE EXPORT”

Capitolul care încheie cercetarea se referă, pe de o parte, la puținele traduceri ale poeziei lui Alexandru Mușina, dar mai cu seamă la felul în care e promovată, reflectată obsesia cotidianului în context sud-est european. De aceea, am socotit relevante câteva texte critice apărute în limba franceză în volumul colectiv intitulat *(Post)modernisme en Europe Centrale. La crise des idéologies*, ed. l'Harmattan, Paris, 1999 coordonat de Maria Delaperriere. E interesantă această formă de receptare „de export”, nu neapărat a poeziei lui Mușina, cât a poziției lui în raport cu ingerințele sistemului literar. Acest tip de receptare merge pe ideea că sistemul e mai important decât individul, că sistemul legitimează individul. Spune-mi unde te încadrezi ca să-ți spun cât de valoros ești. De aceea receptarea de export este dezindividualizantă, scoate intenționat caracterul individual din calcul în favoarea unor mize sistemice. Asta este neșansa oricărui scriitor, pentru că toată truda lui de diferențiere se topește în supa sistemică. Prin urmare, șansa

ca valoarea sa estetică să se universalizeze trece prin filtrele generalizărilor, aderării lui la tabloul colectiv al mizelor literaturii române.

CONCLUZII

Dintr-o perspectivă mai largă, Generația 80 propune o altă paradigmă a puterii, un alt fel de a înțelege literatura, dar și de a regla puterea literaturii, a cărei centralitate culturală trebuia conservată: șaizeciștii „trădaseră” poezia prin efasarea funcțiilor ei politice, prin devitalizarea estetică și participarea – prin afirmarea neutralității ei politice – la un regim general al compromisului.

Supremația esteticului devenise, prin urmare, o formă de contract necesar cu puterea, prin care literatura se dezangaja parțial de responsabilitățile ei sociale (operație necesară, „de supraviețuire”, după catastrofa proletcultistă). Însă, așa cum am arătat în primele capitole, în care am încercat să refac din câteva piese nu neapărat un climat literar, ci să-i conturez o epură, ultimul deceniu literar ne poate apărea astăzi, fie și într-o prezentare caleidoscopică, așa cum am făcut-o, ca un conflict difuz între dogmatism estetic și politic (căci cele două câmpuri nu sunt inseparabile în mod irevocabil), în care erau implicate în mai mică măsură vârfurile generației 60-70, cât neoproletcultismul și protocronismul, care stăpâneau pârghiile de promovare simbolică, și capitalul politic necesar unei poziții de forță.

Nu cu Nichita Stănescu, Emil Brumaru sau Marin Sorescu se duelau optzeciștii, ci cu „Săptămâna” lui Eugen Barbu și cu „Luceafărul” lui Nicolae Dan Frunteletă, cu reglajele „fine” ale unui sistem care stimula mediocritatea și relațiile de servitute literară, întemeiate pe reciprocități vinovate și pe strădania de a conserva status quo-ul politic: ineptia protocronismului, discreditarea insidioasă a diferenței („nimic *nou*” insistă „Săptămâna”& co.), acuzațiile reciproce de oportunism ambalate perfid în *staniolul* polemicii estetice (reamintim vituperările lui Eugen Barbu: întâi nămolul imprecățiilor, urmat de montura aurită a dialecticii Croce vs. Empson) – toate acestea sunt incluse, inevitabil, în matricea imaginarului poeziei optzeciste.

Felul în care optzeciștii au remodelat sensibilitatea literară, impunând, de trei decenii, o viziune longevivă și coerentă asupra literaturii, nu și-a epuizat nici astăzi resursele. Radicalizările succesive ale limbajului, încercările pătimașe de delimitare, anxiunile forțate (reamintim tentativa unei dizidențe nouăzeciste, apoi „comandoul” fracturist al douămiismului etc.) nu sunt decât confirmarea consolidării unui sistem literar din nou omogen, în care demarcațiile între validare și mediocritate sunt trasate cu limpezime.

Dacă prin generația tânără a anilor 80 înțelegem, astăzi, opera unor Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Romulus Bucur, Liviu Ioan Stoiciu, Ion Stratan, Aurel Dumitrașcu, Magdalena Ghica, Alexandru Mușina, Bogdan Ghiu, Florin Iaru, Liviu Antonesei, Călin Vlasie, Mariana Marin, Andrei Zanca, Aurel Pantea, Ion Mureșan, și nu Viorel Dinescu²³ înseamnă că predispoziția electivă a câmpului literar românesc a avut ca rezultat stabilizarea canonică a sistemului literar în nucleul său central.

Fluctuațiile, recuperările spectaculoase care să ducă la redimensionări la fel de spectaculoase ale canonului poeziei românești postbelice au fost ne semnificative ca impact. Nu avem, desigur, de-a face cu o osificare canonică și, în această perspectivă panoramată asupra literaturii, nici nu am avea cum: paradoxul temporalității culturale face ca, de la debutul afirmării optzeciștilor (ultimii ani ai deceniului șapte) până azi, să se fi scurs o perioadă de timp suficient de lungă pentru reevaluările globale, și totuși destul de scurtă pentru a se impune definitiv în imaginarul public al sistemului literar și academic.

Cele câteva lucrări despre fenomenul literar al anilor 80, analizate și/sau menționate în cercetarea mea, fără a mai pune la socoteală materialul relativ consistent pe care îl pune la dispoziție revuistica vremii, dar și reluările de astăzi, alcătuiesc o totalitate cantitativă care își așteaptă, încă, sinteza.

E adevărat, epoca marilor sinteze împărtășește, se pare, la rândul ei, soarta „poemului înalt, amețitor”. Însă, unul dintre neajunsurile principale ale puținelor sinteze – dar care nu le pune în umbră calitățile, excelenta lectură „de aproape” – este melanjul între evocarea tandră, tentația de a verifica în operă împlinirea dezideratelor teoretice, suspendarea discuțiilor teoretice despre jargonul fundamental al optzecismului („real”, „cotidian”, „biografism” etc.) pe care se întemeiază neproblematic (și) poezia strict contemporană. Optzecismul a intrat prematur, putem spune, în etapa istoriilor orale și în atenția colecționarilor.

Toată această mixtură face ca problematicile majore ale esteticii optzeciste să rămână, încă, un teren chestionabil. Nu cred în argumentul falacios al dezavantajului perspectivei *prea* apropiate, cu riscul ei de contaminare și parțialitate, dar nici în confortul și avantajul distanțelor seculare. În realitate, ambele forme de analiză se află în raport de contiguitate și de egală îndreptățire.

La fel, istoriile literare (tot mai puține) se mulțumesc să teaurizeze împliniri estetice și să permanentizeze ocultarea cadrelor, lumilor suprapuse în care s-a desfășurat tot acest spectacol literar; s-a perpetuat, astfel, impresia de pacificare culturală, de limpezime clasică, ordonată, a unei literaturi în care sociologia „jocului de culise”, a determinărilor „nevăzute” au jucat un rol hotărâtor, infiltrând dezbaterile teoretice. De aceea am acordat un spațiu amplu – nemeritat,

²³ Lista ar putea continua cu: Mircea Bîrsilă, Domnița Petri, Mircea Șoncuteanu, Marius Petre, Marcela Mariana Milea

poate, din punct de vedere etic, dar perfect îndreptățit din punct de vedere științific – anchetelor și polemicilor din revista „Săptămâna” și „Luceafărul”, a căror presiune normativă și ideologică s-au dovedit ineficace „peste vremi”, mai ales datorită dar și unei opoziții instituționale (revistele „Amfiteatru”, „Viața Românească” și „Caiete Critice”, „Echinox”, „Opinia studentească” etc.) mai bine așezate în contemporaneitatea ei, mai conștientă de mizele politice și culturale ale literaturii, de șansele, ambițiile și perspectivele ei într-o lume liberă, presimțită și obiectivată, în cele din urmă, în 1989. O notație din jurnalul lui Alexandru Mușina (datată 14. VI. 1989), pe care revista „Vatra” a început să îl publice postum, cu un dozaj intermitent, cuprinde, în precizia simplă a desenului, atmosfera sumbră a unei iminente, așteptate, prăbușiri: „Ar trebui să mă preocup mai puțin de cele imediate și din jur, și-așa nu pot schimba mare lucru. Dacă vocația mea e de scriitor, scriind voi acționa cu adevărat. Desigur, cei din jur nu mă înțeleg (discret), dar dacă nu scriu vina e exclusiv a mea (în general, oamenii nu știu precis ce vor și, până la urmă, se obișnuiesc aproape cu orice, inclusiv c-un scriitor). Rareori, în societăți și sărace și autoritare (cum e a noastră) vor exista *stimulente* pentru creația literară. Practic, cererea (potențială) nu este admisă/codificată social, astfel încât scrisul e fie o întreprindere «inutilă», fie chiar una «periculoasă» (pentru precarul echilibru existent și pentru cei care profită de el)”²⁴.

Reținem de aici observația relației dintre penurie și totalitarism, controlul ideologic al mecanismului cerere și ofertă, dar și conștiința că, deposedat de funcția lui socială, scrisul constituie nu numai o îndeletnicire autistă, ci și un risc asumat. Și mai departe: „Fond, crescând, de nervozitate. O societate cu perspective sumbre, sufocându-se sub tentaculele birocratice, în delirul generalizat al unei pseudocomunicări (singurii vectori sociali: frica și interesul imediat, orb, sinucigaș). Sînt, au fost celelalte societăți altfel (la nivelul la care mă aflu, undeva spre partea de jos a mijlocului). Desigur, eterna lozincă: să scriu!”²⁵. Paginile de jurnal, precum și fragmentele epistolare ale lui Alexandru Mușina, poartă amprenta lucidă a urgenței individuației generaționiste. Conceptul de generație optzecistă era motivat de răspunsul unei confrerii creatoare omogene din punct de vedere etic și plurale, diverse din punct de vedere estetic, la presiunea dislocantă a gerontocrației culturale²⁶ care conservă și reproduce, pe căi proprii, structurile sistemului literar.

Era nevoie, așadar, de o formă de agregare artistică și civică, deopotrivă, care să pună sub semnul întrebării nu o simplă formă de dialectică pașnică între „bătrâni” și „tineri” (am arătat într-unul dintre capitolele acestei lucrări) ci fundamentul ideologic al unui sistem ostil individualităților.

²⁴ Alexandru Mușina, *Jurnal (continuare)* în rev. „Vatra”, 25 septembrie 2015, în varianta on line la adresa <https://vatraoficial.wordpress.com/2015/09/25/alexandru-musina-jurnal-continuare-8/> (consultat la 25.08.2016, ora 20:20)

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Formula apare într-o epistolă adresată lui Victor Cionga, datată 1987 și publicată în vol. Alexandru Mușina *Sinapse*, ed. Aula, Brașov, 2001, p. 15.

De altfel, așa cum am arătat, reacțiile presei literare angajate sunt îndreptate tocmai împotriva acestor forme de coeziune civică, puterea politică și culturală având oroare de orice forme de asociere (paradoxal pentru o doctrină a comunitarismului) predicând dezafilierea și individualismul ca singurul garant al valorii estetice. Atâta timp cât puterea se putea război cu o comunitate estetică lipsită de individualități – sintagme ca „generația tânără” sau, purtând stigmatul cosmopolitismului, „generație în blugi”, sintagme al căror chip indistinct face posibilă orice formă de respingere – optzecismul (lunedismul, echinoxismul etc.) erau denumiri care indicau – dinspre puterea culturală – mediocritatea estetică a scriitorilor care erau așezați sub astfel de uriașe umbrele conceptuale. Iată cum explică Alexandru Mușina această situație: „Cel care stăpânește cu adevărat scrisul (în sensul că gândește și simte normal și poate exprima convingător ceea ce gândește și simte) e din mai multe motive «periculos». În primul rând, fiindcă e puternic (e unul dintre aceia care au acces la magia cuvintelor care, nu-i așa?, poate modifica realitatea). În al doilea rând, fiindcă e pe cont propriu (această operație de scriere e în afara ritualului, e a unui particular, or utopiile tocmai asta sunt, o negare a particularului). În al treilea rând, fiindcă e incontrollabil (ceea ce scrie, în momentul în care scrie, nu poate fi cenzurat, pe loc, nu poate fi redus la formulele de bază – sau derivate ale utopiei)²⁷. Și, mai departe, despre orgoliul și riscurile ipseității: „Despre frică. Una nu doar metafizică, à la Kafka, ci și concretă: milițienii năvălind peste tine, scociorându-ți hârtiile, confiscându-le, condamându-te nu pe baza a ceea ce ai scris (asta-i din anii 50), ci pentru că ai scris, din cauză că ai vrut să fii tu însuși și să te arăți așa cum ești și gândești de fapt. Fiecare dintre noi vrea să trăiască, să supraviețuiască. A scrie, azi, exact ce gândești e un factor de risc în plus: ca a lucra în mediu radioactiv.”²⁸

Această formă de sociologie empirică a climatului literar în România naționalismului socialist are, în același timp, avantajele și limitele ce decurg din autenticitatea faptului trăit. Dar astfel de mărturii pot remodela substanțial perspectiva asupra ansamblului – analiza exclusivă a părții vizibile a acestui iceberg complicat al câmpului literar românesc postbelic poate întreține iluzia transparenței mecanismelor sale, a democrației accesului la mediile de propagare a prestigiului simbolic.

Actul de prezență sau de absență al scriitorului din literatura vremii nu poate fi atestat exclusiv de contabilizarea gospodărească a aparițiilor editoriale – de cele mai multe ori absențele semnificative motivează lipsa de însemnătate a prezențelor.

Am analizat, în capitolele anterioare, modul particular al construcției acestei noi generații literare, alimentate deopotrivă de erudiție, de contactul direct al membrilor ei, dar și de natura conflictuală a câmpului literar. Însă, odată înlăturat riscul politic, urgența implicării civice nu a

²⁷ *Op. cit.*, p. 20.

²⁸ *Ibid.*

însemnat o dezertare literară, o vidare care să permită deliberat reinstalarea, cosmetizată, a structurilor de putere din ultimii ani ai comunismului, ci, dimpotrivă, a permis restructurarea limbajului literar, mutând accentul pe creație instituțională și pe formalizarea practicii literare (mă refer la înființarea de noi facultăți cu profil umanist și pe introducerea cursurilor de scriere creatoare în programele de studiu)

Astfel, optzecismul, maturizat într-un timp relativ scurt și așezat în pozițiile de putere dorite, a creat condițiile fie ale contestării sale, fie ale integrării sale ca tradiție a contestării.

Firește că cercetarea noastră nu și-a propus să treacă linia de demarcație, oricum fragilă și fluctuantă, care separă fenomenele literare cu grad mai mare de stabilitate²⁹ de actualitatea aluvionară, informă. A problematiza liniile de demarcație, ceea ce le desparte, fără a lua în seamă tocmai autonomia graniței, intervalul spațial și temporal în care rezidă esența fenomenului literar, înseamnă a nu lua în seamă liniile mari ale câmpului literar, geografia complexă, versatilă, în care spațiile intermediare se convertesc în teritorii independente.

Crescând rezoluția critică, reconversiunea în interstițial este la fel de plauzibilă. La fel s-a întâmplat cu așa-numita „Generație a războiului”, ivită din magma tulbure a avangardelor și care părea, la momentul respectiv, un apendice rebel al modernismului interbelic, un interstițiu încă democratic spre o epocă și un limbaj care a trebuit să aștepte două decenii pentru a-și întâlni continuatorii. Privită retrospectiv, generația optzeci poate părea, ea însăși, o generație de tranziție, în care tocmai această pluralitate stilistică refuzată sau redusă la formulele, parțial explorate, ale „realismului”, „biografismului” îi definește profilul de Ianus Bifrons – cu un chip întors, sarcastic și elegiac în tradiția literaturii, iar cu celălalt orientat, paternal, spre actualitatea poetică a ultimelor trei decenii.

Am procedat, în lucrarea de față, la o restrângere lentă a focalizării, de la un context cultural plurimorf la structurile intime ale textului, nu printr-o operațiune de tip fenomenologic, care să degajeze neconținut structuri originare și mecanisme generative până la obnubilarea completă a contextelor. Am încercat, pe cât mi-a fost cu putință, să evit orice dogmatism metodologic. Purismul metodologic, privirea univocă, tinde să anuleze varietatea obiectului analizat. Or, atât fenomenul poetic investigat, cât și cazul particular al operei lui Alexandru Mușina, desfid programatic orice formă de fanatism teoretic. Pe parcursul lucrării, am semnalat pendulat între atenția la text și caracterul fluctuant al poziționărilor poetului în ansamblul generației. Fie că e vorba despre exerciții de identificare a surselor (care nu rezolvă cu necesitate verdictul axiologic), fie că e vorba despre crochiul biografic, mănunchiul de invariante ale receptării se pot degaja cu limpezime. Mimetismul interpretativ nu este, neapărat, un viciu

²⁹ Insistăm asupra acestei formule, întrucât credem că nu putem vorbi despre fenomene literare definitiv închise, neactivate de câmpul cultural al actualității, întrucât aceasta nu reprezintă un prezent suspendat, ea comunică prin rețele complexe cu tradiția culturală – în sensul unei decantări continue, polemice.

procedural al exegezilor – ele reconfirmă, ritualic, performanța estetică –, cu excepția câtorva articole umorale, semnificative, mai degrabă, pentru lipsa de acuitate critică a detractorilor. Încadrările biografice ale comentariului de text, abundente în construcții care psihologizează opera prin transferul unor atribute din sfera persoanei în sfera textului, nu sunt nicidecum forme revoluate de antropomorfizare a textului: ele fac parte din recuzita stilistică a cronicii literare. Aceasta are însă, dincolo de caracterul compozit al retoricii și de funcțiunea persuasivă, rolul, pregnant în cultura literară românească, de a legitima și de a confirma, în fiecare etapă a receptării, poziția în canonul dinamic al actualității literare. Prestigiul simbolic al cronicii literare (a celei de întâmpinare, mai ales) indiferent de variația formulei alese și de temperatura analizei, este dublat, pe o treaptă superioară, de prezența în istoriile literare, de articolele bio-bibliografice din dicționarele de specialitate (acestea din urmă nu fac parte, așa cum am precizat la momentul potrivit, din mecanismele de stimulare a legitimității sau de consolidare a prestigiului simbolic, însă dau seama de standardizarea unor atribute structurale ale operei) și, nu în ultimul rând, de canonul didactic.

Toate acestea evidențiază, desigur, o individualitate ireductibilă la context și, uneori, afirmată pofida contextului. De aceea, dincolo de forfota dezbaterilor și de nevoia încadrărilor, Mușina poate fi socotit, cred – cu titlu de sugestie – un antimodern (chiar anti-postmodern, termen de evitat din pricina acumulării de prefixoide) în descendența figurilor analizate de Antoine Compagnon. Risc aici să sporesc ambiguitățile și impreciziile taxonomice, propunând această deschidere. Inflația de termeni și transplantul conceptual au întărit condiția periferică de „importatoare” conștiințioasă a metodelor occidentale. Prin urmare, trebuie să precizez dintru început că nu intenționez să îl așez pe Mușina în galeria Beyle, Balanche, Baudelaire, Bloy, Bourget, Bataille, Blanchot, Barthes, nu numai pentru că avem de-a face cu un cronotop distinct din punct de vedere cultural, dar și – așa cum sugera cu umor Antoine Compagnon – pentru că numele poetului român nu începe cu litera potrivită. Însă atributele antimodernismului, modurile sale de manifestare, dar și latențele acestuia, felul în care acest concept e întrupat de spiritul creator, ne pot lămurii în privința rezistenței lui Alexandru Mușina la paradigmele dominante, oricare ar fi acelea.

Antimodernii sunt scepticii, cei care se îndoiesc atât de coerența, cât și de triumful modernității³⁰. Ei anticipează, profeți sumbri, un eșec, o deziluzie, un punct final al unui proiect care nu poate duce societatea pe un făgaș pozitiv. De altfel, absolutismele, totalitarismele au reprezentat, în mod evident, eșecul proiectului modern și confirmarea prognosticului acestor sceptici. Prin urmare, văzând în modernitate un proiect a cărui realizare este incertă,

³⁰ Putem adăuga aici neîncrederea în sistem ca trăsătură dominantă; Alain Badiou identifică o tradiție a scepticismului pornind de la empirismul lui Hume, critica lui Kant, Nietzsche, fenomenologia, politica «libertății de gândire» și estetica contemporană îndrăgostită de fragmentar și discontinuitate, vezi articolul *Système du système*, în rev. „Les Temps Modernes”, ianuarie-martie 2015, nr. 682, p. 172-179

antimodernii nu se opun modernității, ci caută, mai degrabă, o poziție cât mai confortabilă în tabăra pesimiștilor. Prin urmare, protestul acestora, dubitația, negativismul nu sunt reflexul unei incapacități de a adera la mari proiecte de metamorfoză socială sau culturală, ci o înțelegere a culturii ca filtru critic obligatoriu al marilor narațiuni ideologice. Neîncrederea lor nu e un refuz categoric, de pe pozițiile unui conservatorism îngust, ci o adeziune rezervată, polemică, „fermecătoare”, cum spune Compagnon³¹. Dacă anti-modernii sunt adevărații moderni, așa cum ni se sugerează la tot pasul, atunci ne putem gândi la autenticitatea atitudinii lor ca produs al dialecticii încordate dintre acceptare și refuz.

Tot *à rebours* se poziționează și Alexandru Mușina în raport cu post-modernismul, deși îi întruchipează, cel puțin în opera poetică, câteva din dimensiunile esențiale. Atitudinea sa, nuanțată și întărită mereu, se oglindește atât în planul eseisticii, dar și în cel al operei poetice (așa cum am arătat într-un alt capitol). Ea poate fi rezumată, în definitiv, la întrebarea dacă este posibil un postmodernism fără postmodernitate și care sunt riscurile ca o societate totalitară să poată constitui mediul fertil al unor procese culturale similare celor „din lumea liberă”.

Dincolo de aceste dileme ale câmpului contextual, Alexandru Mușina rămâne autorul unei poezii a explorării tensiunii și limitelor realității și himerei. Descriptivă și prospectivă, această poezie nu palpită euforic în fața materialității lumii și a multiplicării ei în oglinzile convexe ale limbajului – ca la Mircea Cărtărescu, Florin Iaru sau Traian T. Coșovei. De aceea, poezia lui e poezia unei himere, a *unui cotidian in statu nascendi*, și din această incertitudine ontologică provine materialitatea „moale” (placentară?) a imaginarului poetic. Senzația de irealitate a imediatului, de subțiere a concretului și de reorganizare plasmatică a lumii din jur, trecând prin stadiul preformării țesuturilor imature, contiguitatea organicului cu anorganicul – toate acestea alcătuiesc notele definatorii ale unei poezii seminale, decisive pentru înțelegerea poeziei de *aici* și de *acum*.

³¹ Antoine Compagnon, *Antimodernii*, trad. de Irina Mavrodin și Adina Dinițoiu, ed. Art, 2008, p. 529.

Bibliografie

BIBLIOGRAFIE

I. Volume de autor, antologii

1. Mușina, Alexandru, *Album duminical*, Editura Biblioteca „Poesis”, București, 1994
2. Mușina, Alexandru, *Aleea MIMOZEI nr. 3*, Editura Pontica, Constanța, 1993
3. Mușina, Alexandru, *Cinci* (volum colectiv), Editura Litera, București, 1982
4. Mușina, Alexandru, *Cordilio, Bibinia & comp.*, Editura Tracus Arte, București, 2012
5. Mușina, Alexandru, *Dactăr Nicu & his Skyzoid Band*, Editura Tracus Arte, București, 2013
6. Mușina, Alexandru, *Eseu asupra poeziei moderne. Teoria și practica literaturii*, Editura Cartier, Chișinău, 2017
7. Mușina, Alexandru, *Hinterland*, Editura Aula, Brașov, 2003
8. Mușina, Alexandru, *Lucrurile pe care le-am văzut (1979-1986)*, Editura Cartea Românească, București, 1992
9. Mușina, Alexandru, *Opera poetică*, vol. I-II, Editura Tracus Arte, 2015 (ed. alcătuită de Cristina Vasiliță, cuvânt-înainte de Caius Dobrescu)
10. Mușina, Alexandru, *Personae*, Editura Aula, Brașov, 2001
11. Mușina, Alexandru, *Poeme alese (1975-2000)*, Editura Aula, Brașov, 2003
12. Mușina, Alexandru, *Poeta, poetae*, Editura Aula, Brașov, 2008
13. Mușina, Alexandru, *Regele dimineții* (antologie de Radu Vancu), Editura Cartier, Chișinău, 2016
14. Mușina, Alexandru, *Regele dimineții*, Editura Tracus Arte, București, 2009
15. Mușina, Alexandru, *Strada Castelului 104*, Editura Cartea Românească, București, 1984
16. Mușina, Alexandru, *Și animalele sunt oameni!*, Biblioteca Județeană George Barițiu Brașov, 2018
17. Mușina, Alexandru, *Și animalele sunt oameni!*, Editura Aula, Brașov, 2002
18. Mușina, Alexandru, *Tea*, Editura Axa, Botoșani, 1997
19. Mușina, Alexandru, *Tomografia și alte explorări*, Editura Marineasa, Timișoara, 1994

II. Eseistică și teorie

1. Mușina, Alexandru, *Eseu asupra poeziei moderne*, Editura Cartier, Chișinău, 1998
2. Mușina, Alexandru, *Paradigma poeziei moderne*, ediția a II-a, Editura Aula, Brașov, 2004
3. Mușina, Alexandru, *Poezia. Teze, ipoteze, explorări*, Editura Aula, Brașov, 2009
4. Mușina, Alexandru, *Scrisorile unui fazan*, Editura Cartier, Chișinău, 2006
5. Mușina, Alexandru, *Scrisorile unui geniu balnear*, Editura Aula, Brașov, 2007
6. Mușina, Alexandru, *Sinapse*, Editura Aula, Brașov, 2001
7. Mușina, Alexandru, *Supraviețuirea prin ficțiune*, Editura Aula, Brașov, 2005
8. Mușina, Alexandru, *Teoria și practica literaturii*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2013
9. Mușina, Alexandru, *Unde se află poezia?*, Editura Arhipelag, Târgu-Mureș, 1996

III. Bibliografie critică și teoretică

1. Anderson, Perry, *Originile postmodernității*, trad. de Lelia Marcău, Editura Idea Design & Print, Cluj, 2015
2. Andreescu, Gabriel, *Existența prin cultură. Represiune, colaboraționism și rezistență intelectuală sub regimul comunist*, ed. Polirom, Iași, 2015
3. Antonesei, Liviu, *Jurnal din anii ciumei*, Editura Polirom, Iași, 1995
4. Appadurai, Arjun, (coord.), *The Social Life of Things*, ed. Cambridge University Press, New York, 1986
5. Appadurai, Arjun, *Fear of Small Numbers*, ed. Duke University Press, Durham and London, 2006
6. Aragay, Mireia (coord.), *Books in motion. Adaptation, Intertextuality, Authorship*, ed. Rodopi, Amsterdam-New York, 2005
7. Arendt, Hannah, *Originile totalitarismului*, trad. de Ion Dur și Mircea Ivănescu, Editura Humanitas, București, 1994
8. Aucouturier, Michel, *Realismul socialist*, trad. Lucia Flonta, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001
9. Augé, Marc, *Non-lieux*, ed. Seuil, 1992
10. Babias, Marius, *Nașterea culturii pop*, trad. Cristian Cercel, ed. Idea Design & Print, Cluj, 2009
11. Bachelard, Gaston, *L'intuition de l'instant*, ed. Gonthier, Paris, 1932
12. Bachelard, Gaston, *Poetica spațiului*, trad. Irina Bădescu, ed. Paralela 45, Pitești, 2003

13. Badiou, Alain, *Secolul*, trad. Emilian Cioc, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2010
14. Baranczack, Stanislaw, Cavanagh, Clare, *Polish poetry of the last two decades of communist rule: spoiling cannibal's fun*, ed. Northwestern University Press, Evanston, Illinois, 1991
15. Bahtin, M.M., *Metoda formală în știința literaturii, Introducere critică în poetica sociologică*, Editura Univers, București, 1992
16. Baldensperger, Fernand, *Literatura: creație, succes, durată*, Editura Univers, București, 1974
17. Balotă, Nicolae, *Opera lui Tudor Arghezi*, ed. Eminescu, București, 1979
18. Baroli, Marc, *Le train dans la littérature française*, ed. Nouvelles Millénaire, Paris, 1964
19. Baltag, Cezar, *Eseuri*, ed. Cartea Românească, București, 1992
20. Barthes, Roland, *Gradul zero al scriiturii*, trad. Adriana Babeți și Delia Șepețean-Vasiliu, Editura Univers, București, 1987
21. Barthes, Roland, *Neutrul. Note de curs la Collège de France 1977-1978*, trad. Alexandru Matei, ed. Univers, 2017
22. Barthes, Roland, *Plăcerea textului*, trad. de Ion Popa, Editura Echinoc, Cluj-Napoca, 1994
23. Barthes, Roland, *Romanul scriiturii*, trad. de Adriana Babeți și Delia Șepețean-Vasiliu, Editura Univers, București, 1987
24. Barthes, Roland, *S/Z*, ed. Seuil, Paris, 1979
25. Bataille, Georges, *Erotismul*, trad. Dan Petrescu, ed. Nemira, București, 1998
26. Bataille, Georges, *Literatura și răul*, trad. de Vasile Savin și Laura Teodor, Editura RAO International Publishing Company, București, 2008
27. Baudrillard, Jean, *Obiecte singulare*, trad. Ciprian Mihali, ed. Paideia, București, 2005
28. Baudrillard, Jean, *Sistemul obiectelor*, trad. de Horia Lazăr, ed. Echinoc, Cluj, 1996
29. Baudrillard, Jean, *Societatea de consum*, trad. de Alexandru Matei, Editura Comunicare.ro, București, 2008
30. Bauman, Zygmunt, *Globalizarea și efectele ei sociale*, trad. de Marius Conceatu, ed. Antet XX Press, Filipeștii de Târg, f.a.
31. Bayard, Pierre, *Et si les oeuvres changeaient d'auteur*, ed. Minuit, Paris, 2010
32. Berger, Peter L., Luckmann, Thomas, *Construirea socială a realității*, trad. de Alex. Butucelea, Editura Art, București, 2008
33. Berlin, Isaiah, *Adevăratul studiu al omenirii*, trad. de Radu Lupan, Editura Meridiane, București, 2001

34. Berlin, Isaiah, *Patru eseuri despre libertate*, trad. de Lucian Ștefan-Scalat, Editura Humanitas, București, 1996
35. Berlin, Isaiah, *Puterea ideilor*, trad. de Dana Ligia Ilin, Editura Humanitas, București, 2012
36. Berlin, Isaiah, *Simțul realității*, trad. de Laurian Kertesz, Editura Univers, București, 1999
37. Berlin, Isaiah, *The Soviet Mind. Russian Culture Under Communism*, Brookings Institution Press, Washington, D.C., 2004
38. Besançon, Alain, *Dilemele mîntuirii*, trad. Mona Antohi și Sorin Antohi, Editura Humanitas, București, 1996
39. Beverly, J., *Against Literature*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1993
40. Bodi, Andrei, *Direcția 80 în poezia română*, Editura Paralela 45, Pitești, 2000
41. Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București, 2007
42. Boia, Lucian, *Mitologia științifică a comunismului*, Editura Humanitas, București, 2011
43. Booker, Keith M., *The dystopian impulse in modern literature*, Praeger, Westport & London, 1994
44. Bourdieu, Pierre, *Regulile artei*, trad. de Laura Albușescu și Bogdan Ghiu, Editura Art, București, 2007
45. Bozdemir, Michel Muhidine, Timur (coord.), *Nazâm Hikmet, Héritage et Modernité*, ed. Pétra, Paris, 2010
46. Brague, Rémi, *Înțelepciunea lumii. Istoria experienței umane a universului*, trad. de Cornelia Dumitru, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2012
47. Braudel, Fernand, *Jocurile Schimbului*, trad. de Adrian Riza, vol. 1-2, Editura Meridiane, București, 1985
48. Braudel, Fernand. *Civilisation matérielle, économie et capitalisme: XVe-XVIIIe siècle*, Éditions Armand Colin, Paris, 1967
49. Braudel, Fernand, *Structurile cotidianului*, trad. Adrian Riza, ed. Meridiane, București, 1984
50. Bruckner, Pascal, Finkelkraut, Alain, *Noua dezordine amoroasă*, trad. de Luminița Brăileanu, București, Trei, 2006
51. Bruckner, Pascal, *Paradoxul iubirii*, trad. de Irina Mavrodin, Editura Trei, București, 2011
52. Bucur, Romulus, *Poeți optzeciști (și nu numai) în anii '90*, ed. Paralela 45, Pitești, 2000
53. Burakovski, Adam, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu 1965-1989. Geniul Carpaților*, trad. de Vasile Moga, ed. Polirom, Iași, 2016

54. Cabral, Maria de Jesus, Laurel, Maria Herminia A., Franc Schuerewegen, *Lire de près, de loin*, ed. Classique Garnier, Paris, 2014
55. Canetti, Elias, *Masele și puterea*, ediția a II-a, rev., trad. de Amelia Pavel, Editura Nemira & Co, București, 2008
56. Casanova, Pascale, *Des littératures combattives*, ed. Raisons d'agir, Paris, 2011
57. Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999
58. Cerna, Panait, *Lirica de idei*, Editura Univers, București, 1974
59. Certeau, Michel De, *The practice of Everyday Life*, ed. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1984
60. Ceserani, Remo, *Treni di carta: L'immaginario in ferrovia: l'limuzione del trenonella letteratura moderna*, ed. Marietti, Genova, 1993
57. Cesereanu, Ruxandra, *Decembrie '89. Deconstrucția unei revoluții*, Editura Polirom, Iași, 2009
58. Chioaru, Dumitru (coord.), *Orașul și literatura*, Editura Art, București, 2008
59. Chioaru, Dumitru, *Arta comparației*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2009
60. Chioaru, Dumitru, *Poetica temporalității. Eseu asupra poeziei românești*, Editura Dacia, col. Discobolul, Cluj-Napoca, 2000
61. Ciobanu, Cristina, *Poezia generației albatrosiste*, Editura Institutul European, Iași, 2016
62. Ciotloș, Cosmin, *Cărțile neliniștirii*, în rev. „România literară”, nr. 16/2013, p. 7
63. Cistelecan, Al., *Poezie și livresc*, ed. Cartea Românească, București, 1987
64. Cléro, Jean-Pierre, *Théorie de la perception*, ed. P.U.F, Paris, 2000
65. Cordoș, Sanda, *Literatura între revoluție și reacțiune*, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2002
66. Cornea, Andrei, *Scriitori români postmoderni*, ed. Didactică și Pedagogică, București, 1996
67. Cornea, Paul, *Regula Jocului*, ed. Eminescu, București, 1980
68. Courtney, William Leonard, *Constructive Ethics, a Review of Modern Moral Philosophy in its Three Stages of Interpretation, Criticism, and Reconstruction*, Chapmanand Hall, London, 1895
69. Courtois, Stéphane, *Comunism și totalitarism*, trad. Ana Ciucan Țuțuianu, Editura Polirom, Iași, 2011
70. Crang, Mike, Thrift, Nigel (coord.), *Thinking Space*, ed. Routledge, London, 2000
71. Crăciun, Gheorghe, *Aisbergul poeziei moderne*, ed. Paralela 45, Pitești, 2009
72. Crăciun, Gheorghe, *Competiția continuă. Generația 80 în texte teoretice*, ediția a II-a, Editura Paralela 45, Pitești, 1999
73. Crăciun, Gheorghe, *Mecanica fluidului*, Editura Cartea Românească, Iași, 2014

74. Cristea, Valeriu, *Spațiul literaturii*, ed. Cartea Românească, București, 1979
75. Crișan, Constantin, *Ieșirea din metaforă*, Editura Cartea Românească, București, 1972
76. Cusset, François, *French Theory: Foucault, Derrida, Deleuze & Cie et les mutations de la vie intellectuelle aux États-Unis*, ed. La Decouverte/Poche, Paris, 2013
77. D'haen, Theo Damrosch, David Kadir, Djelal (coord.), *The Routledge Companion to World Literature*, ed. London & New York, 2011
78. Damrosch, David, *World literature in theory*, ed. Wiley Blackwell, Oxford, 2014
79. Danziger, James N., *Understanding the Political World: an Introduction to Political Science*, Longman Publishing Group, New York and London, 1991
80. Debord, Guy, *La Société du Spectacle*, Éditions Gallimard, Paris, 1992
81. Detienne, Marcel, „Comparing the incomparable”, trad. Janet Lloyd, Stanford University Press, Stanford, 2008
82. De Certeau, Michel, *The practice of Everyday Life*, trad. Steven Rendall, ed. University of California Press, Berkeley-Los Angeles-London, 1984
83. Delaperriere, Maria (coord.), *(Post)modernisme en Europe Centrale. La crise des idéologies*, ed. l'Harmattan, Paris, 1999
84. Deleuze, Gilles, Guattari, Félix, *Capitalism și schizofrenie*, trad. de Bogdan Ghiu, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
85. Derrida, Jacques, *Diseminarea*, trad. de Cornel Mihai Ionescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997
86. Derrida, Jacques, *Spectres de Marx. L'état de la Dette, le Travail du Deuil et la Nouvelle Internationale*, Éditions Galilée, Paris, 1993
87. Dobrescu, Caius, *Inamicul impersonal*, ed. Paralela 45, Pitești, 2001
88. Dobrescu, Caius, *Modernitatea ultimă*, ed. Univers, București, 1998
89. Dobrescu, Caius, *Revoluția radială: critica conceptului de post-modernism dinspre înțelegerea plurală și deschisă a culturii burgheze*, Editura Universității Transilvania din Brașov, Brașov, 2008
90. Doinaș, Ștefan Augustin, *Lectura poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1980
91. Ducrot, Oswald, Schaeffer (coord.), *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, trad. Anca Măgureanu, Viorel Vișan, Marina Păunescu, ed. Babel, București, 1996
92. Dupuy, Jean Pierre, *Tsunami. Scurtă metafizică a catastrofelor*, trad. de Ioan-Doru Brana, Editura Nemira, București, 2007
93. Eliot, T.S., *Eseuri alese*, trad. Petru Creția și Virgil Stanciu, ed. Humanitas, București, 2013
94. Étiemble, René, *Ouvertures(s) sur un comparatisme planétaire*, ed. Bourgeois, Paris, 1988

95. Farrell, James J., *The Spirit of the Sixties. Making Postwar Radicalism*, Routledge, New York and London, 1997
96. Favre, Pierre, Favre, Monique, *Les Marxismes après Marx*, Presses Universitaires de France, Paris, 1970
97. Fejtő, François, *La fin des démocraties*, Seuil, Paris, 1997
98. Fintz, Claude (coord.), *Les imaginaires du corps*, ed. L'Armattan, Paris, 2000
99. Flusser, Vilem, *Gesturi*, trad. de Maria-Magdalena Anghelescu, Aurel Codoban, Claudiu Gaiu, Editura Idea Design & Print, Cluj, 2015
100. Foucault, Michel, *A supraveghea și a pedepsi*, trad. de Bogdan Ghiu, Editura Paralela 45, Pitești, 2005
101. Foucault, Michel, *Anormalii: (cursuri ținute la Collège de France 1974-1975)*, trad. de Dan Radu Stănescu, Editura Univers, București, f.a. [Ed. I: Éditions Seuil/ Gallimard, Paris, 1999]
102. Foucault, Michel, *Cuvintele și lucrurile*, trad. de Bogdan Ghiu și Mircea Vasilescu, Editura RAO International Publishing Company, București, 2008
103. Foucault, Michel, *Istoria sexualității*, trad. de Cătălina Vasile, vol. I-III, Editura Univers, București, 2004
104. Foucault, Michel, *Lumea e un mare azil. Studii despre putere*, trad. de Bogdan Ghiu și Raluca Arsenie, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2005
105. Freud, Sigmund, *Psihopatologia vieții cotidiene*, trad. de Daniela Ștefănescu și Herta Spuhn, Editura Trei, București, 2006
106. Freud, Sigmund, *Trois essais sur la théorie de la sexualité*, Éditions Gallimard, Paris, 1962
107. Furet, François, Nolte, Ernst, *Fascism și comunism*, trad. de Matei Martin, Editura Art, București, 2007
108. Gagnon, Bernard, *La philosophie morale et politique de Charles Taylor*, Presses de l'université Laval, „Mercure du nord”, Québec, 2002
109. Găldi, Ladislau, *Introducere în istoria versului românesc*, Editura Minerva, București, 1971
110. Geertz, Clifford, *Interpretarea culturilor*, trad. de Ciprian Șiulea, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2014
111. Gellner, Ernest, *Rațiune și cultură*, trad. de Ramona Lupașcu, Editura Institutul European, Iași, 2001
112. Georgin, Jean, *Les Jeunes et la crise des valeurs*, Éditions Le Centurion, Paris, 1975
113. Gregory, Derek, *Geographical imaginations*, ed. Blackwell, Oxford, 1999

114. Groys, Boris, *Post-scriptumul comunist*, trad. de Maria Magdalena Angheliescu, Editura Idea, Cluj, 2008
115. Hangiu, I., *Dicționar al presei literare românești (1790-1982)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987
116. Harouel, Jean-François, *Culture et contre-cultures*, ed. P.U.F, 1994
117. Hare, Richard Mervin, *The Language of Morals*, Oxford University Press, Oxford, 1952
118. Havel, Václav, *Essais politiques*, textes réunis par Roger Errera et Jan Vladislav, préface de Jan Vladislav, présentation de Roger Errera, Éditions Calamann-Levy, Paris, 1989
119. Hohendahl, Peter Uwe, *The institution of criticism*, ed. Cornell University Press, Ithaca & London, 1982
120. Holban, Ioan, *Literatura română de azi*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2014
121. Hume, David, *A Treatise of Human Nature: Being an Attempt to introduce the experimental Method of Reasoning into Moral Subjects*, Oxford University Press, Oxford, 2000
122. Ion, Angela (coord.), *Arte poetice – Romantismul*, trad. de Sevilla Răducanu, Ioan Aurel Preda, Angela Ion, Doina Condrea Derer, Andrei Ionescu, Mihai Zamfir, Dan Horia Mazilu, Stan Velea, Olga Murvai, Dorin Gămulescu, Editura Univers, București, 1982
123. Ionesco, Eugène, *Antidoturi*, trad. de Maria Dimov, Editura Humanitas, București, 1993
124. Jakobson, Roman, *Éssais de linguistique générale*, vol. 1-2, Éditions Minit, Paris, 2007
125. Johnson, Mark, *Moral Imagination: Implications of Cognitive Science for Ethics*, University of Chicago Press, Chicago, 1993
126. Joyce, Richard, *The Myth of Morality*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003
127. Kacem, Beljah Mehdi, *Inesthétique et mimésis: Badiou, Lacoue-Labarthe et la question de l'art*, Nouvelles Éditions Lignes, Fécamp, 2010
128. Keith, Booker M., *The Dystopian Impulse in Modern Literature*, ed. Praeger, ed. Westportland, London, 1994
129. Kotlyakov, Vladimir, Komarova, A.I., *Elsevier's dictionary of geography*, ed. Elsevier, London, 2007
130. Leahu, Nicolae, *Poezia generației 80*, ed. Cartier, Chișinău, 2000
131. Lahire, Bernard, *La culture des individus – dissonances culturelles et distinction de soi*, ed. La Découvertes, Paris, 2004
132. Lefebvre, Henri, *Le langage et la société*, ed. Gallimard, 1966
133. Lefebvre, Henri, *Critique de la vie quotidienne: I. Introduction*, ed. Arche, Paris, 1977
134. Lefebvre, Henri, *Critique de la vie quotidienne: II. Fondements d'une sociologie de la quotidienneté*, ed. L'Arche, Paris, 1980

135. Lefebvre, Henri, *Critique de la vie quotidienne: III. De la modernité au modernisme*, ed. L'Arche, Paris, 1981
136. Lefter, Ion Bogdan, *Flashback 1985. Începuturile noii poezii*, Paralela 45, Pitești 2005
137. Lévinas, Emmanuel, *Totalitate și infinit*, trad. Marius Lazurca, ed. Polirom, Iași, 1999
138. Lilla, Mark, *Spiritul nesăbuit*, Editura Polirom, trad. de Mona Antohi, Iași, 2005
139. Lipovetsky, Gilles, *Fericirea paradoxală*, trad. Mihai Ungurean, ed. Polirom, Iași, 2007
140. Lovinescu, Eugen, *Memorii*, vol. III, ed. Adevărul S.A., 1921
141. Lupan, Radu, *Moderni și postmoderni. Text și context II*, Editura Cartea Românească, București, 1988
142. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești 2008
143. Marcuse, Herbert, *Scieri filozofice*, trad. Ion Herdan, Sorin Vieru, Vasile Dem. Zamfirescu, ed. Politică, 1977
144. Marino, Adrian, *Modern, modernism, modernitate (eseuri)*, E.P.L.U, București, 1969
145. Martin, Jean-Pierre, *Les écrivains face à la doxa*, ed. José Corti, Paris, 2011
146. Martin, Mircea, *Generație și creație*, Editura Timpul, Reșița, 2000
147. Mauss, Marcel, *Eseu despre dar*, trad. de Silvia Lupescu, Editura Institutul European, Iași, 1993
148. Merleau-Ponty, Maurice, *Ochiul și spiritul*, trad. Radu Negruțiu, ed. Casa Cărții de Știință, Cluj, 1999
149. Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române (de la creația populară la postmodernism)*, Editura Saeculum I.O, București, 2000
150. Micu, Dumitru, *Lecturi și păreri*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978
151. Middleton, Peter, *Distant reading. Performance, readership, and consumption in contemporary poetry*, ed. The University of Alabama Press, Tuscaloosa-Alabama, 2005
152. Mihali, Ciprian (coord.) *Altfel de spații. Studii de heterotopologie*, ed. Paideea, București, 2001
153. Miller, Henry, *Coșmarul climatizat*, trad. Sanda Aronescu, ed. Polirom, Iași, 2011
154. Moceanu, Ovidiu, *Cronologie literară românească*, Editura Casa Cărți de Știință, Cluj-Napoca, 2014
155. Moceanu, Ovidiu, *Visul și literatura*, ed. Paralela 45, Pitești, 1999
156. Moraru, Cristian, *Ceremonia textului*, Editura Eminescu, București, 1985
157. Morley, Neville, *Metropolis and Hinterland*, ed. Cambridge University Press, Cambridge, 1996
158. Moretti, Franco, *Grafice, hărți, arbori*, trad. Cristian Cercel, ed. Tact, 2016
159. Mounier, Pierre, *Pierre Bourdieu, une introduction*, ed. Pocket/ La découverte, Paris, 2001

160. Murgescu, Bogdan, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Editura Polirom, Iași, 2010
161. Neagu, Marin, *Cronologia lumii literare românești*, ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2012
162. Neal, Alexander, Cooper, David (coord.), *Poetry & Geography*, ed. Liverpool University Press, Liverpool, 2013
163. Negrici, Eugen, *Iluziile literaturii române*, ed. Polirom, Iași, 2008
164. Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism*, Editura Fundației Pro, București, 2003
165. Negrici, Eugen, *Poezia unei religii politice*, Editura Pro, București, an neprecizat
166. Paz, Octavio, *Dubla flacără. Dragoste și erotism*, trad. de Cornelia Rădulescu, Editura Humanitas, București, 2003
167. Perian, Gheorghe, *Scriitori români postmoderni*, ed. Didactică și Pedagogică, București, 1996
168. Poantă, Petru, *Efectul „Echinox”*, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2003
169. Poantă, Petru, *Modalități lirice contemporane*, Editura Dacia, Cluj, 1973
170. Podoabă, Virgil, *Între extreme. Monografie Aurel Pantea, urmată de Vita Nova de Aurel Pantea*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002
171. Podoabă, Virgil, *Metamorfozele punctului*, ed. Paralela 45, Pitești, 2004
172. Plantin, Christian, *Lieux communs: topoï, stéréotypes, clichés*, ed. Kimé, Paris, 1993
173. Plutarh din Cheroneea, *Vieți paralele*, trad. de Petru Creția, Editura Minerva, București, 1994
174. Pop, Ion, *Jocul poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1985
175. Popa, Marian, *Comicologia*, ed. Univers, București, 1975
176. Pound, Ezra, *Literary Essays of Ezra Pound*, editată și pref. de T.S. Eliot, ed. New Directions, New York, f.a.
177. Rancière, Jacques (coord.) *La politique des poètes*, ed. Albin Michel, Paris, 1992
178. Rault, Gérard, Vaysse (coord.), *Communauté et modernité*, Paris, L'Harmattan, 1995
179. Regman, Cornel, *Dinspre «Cercul literar» spre «Optzeciști»*, ed. Cartea Românească, București, 1997
180. Rorty, Richard, Vattimo, Gianni, *Viitorul religiei*, trad. Ștefania Mincu, ed. Paralela 45, Pitești, 2008
181. Roman, Nicoleta (coord.), *Copilăria românească între familie și societate (secolele XVII-XIX)*, Editura Nemira, București, 2015
182. Sainte-Beuve, *Portrete literare*, trad. de Șerban Cioculescu și Pompiliu Constantinescu, EPLU, București, 1967
183. Scarlat, Mircea, *Istoria poeziei românești*, vol. IV, ed. Minerva, București, 1990

184. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi IV*, ed. Cartea Românească, București, 1989
185. Simion, Eugen, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, ed. Cartea Românească, București, 1985
186. Simuț, Ion, *Critica de tranziție*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996
187. Simuț, Ion (coord.), *The European dimension of Contemporary Romanian Literature*, ed. Universității Oradea, 2008
188. Soviany, Octavian, *Cinci decenii de experimentalism. Compendiu de poezie românească actuală. Volumul I*, ed. Casa de Pariuri Literare, București, 2011
189. Spiridon, Monica, *Melancolia descendenței*, Editura Polirom, Iași, 2000
190. Thacker, Andrew, *Space and geography in modernism*, ed. Manchester University Press, Manchester, 2009
191. Todorov, Tzvetan, *Omul deșrădăcinat*, trad. de Ion Pop, Editura Institutul European, Iași, 1999
192. Țeposu, Radu G., *Istoria tragică și grotescă a deceniului literar nouă*, Editura Eminescu, 1993
193. Ulici, Laurențiu, *Antologia poezilor tineri (1978-1982)*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2005
194. Ulici, Laurențiu, *Dubla impostură*, Editura Cartea Românească, București, 1995
195. Underwood, Ted, *The work of the sun*, ed. Palgrave Macmillan, New York, 2005
196. Ungureanu, Cornel, *Istoria secretă a literaturii române*, Editura Aula, Brașov, 2008
197. Ungureanu, Cornel, *Geografia literaturii române, azi*, ed. Paralela 45, București-Pitești, 2003
198. Ursa, Mihaela, *Optzecismul și promisiunile postmodernismului*, ed. Paralela 45, Pitești, 1999
199. Vaillant, Alain, *Poezia. Inițiere în metodele de analiză a textelor poetice*, trad. de Bogdan Ghiu, Editura Cartea Românească, București, 1998
200. Vancu, Radu, *Elegie pentru uman. O critică a modernității poetice de la Pound la Cărtărescu*, ed. Humanitas, București, 2016
201. Vattimo, Gianni, Rovatti, Pier Aldo, *Gândirea slabă*, trad. Ștefania Mincu, ed. Pontica, Constanța, 1998
202. Vion-Dury, Juliette (coord.), *Permanence de la poésie épique au XXe siècle*, ed. Sedes, Paris 2010
203. Vulturescu, George, *Cronicar pe frontiera poesis*, ed. Princeps Edit, Iași, 2005
204. Yannaras, Christos, *Contra religiei*, trad. de Tudor Dinu, Editura Anastasia, 2012
205. Zaciuc, Mircea, *Jurnal*, vol. 2, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1995

206. Zaciu, Mircea, Papahagi, Marian, Sasu, Aurel, *Dicționarul scriitorilor români*. Volumul I: A-C, Vol. II: D-L, Vol. III: M-Q, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995-1998-2001
207. Zamfir, Mihai, *Discursul anilor 90*, ed. Fundației Culturale Române, București, 1997

IV. Publicistică

1. Badiou, Alain, *Système du système*, în rev. „Les temps modernes”, javier-mars 2015 (nr. 682)
2. Bodi, Andrei, *Intrarea în literatură*, în rev. „Interval”, nr. 1/1990, p. 24
3. Călinescu, Alexandru, *Portrete de tineri poeți în grup*, rev. „Convorbiri Literare”, nr. 11/1982
4. Chioaru, Dumitru, *Întoarcerea poetului Alexandru Mușina*, în rev. „Ramuri”, nr. 2/2010
5. Chiper, Gheorghe, *Liberi și singuri în Hinterland*, în rev. „Contrafort”, nr. 1-2/2005
6. Cistelean, Al., *Comedii în fond*, în rev. „Cultura”, nr. 270, 22 aprilie 2010
7. Cistelean, Al., *Erotica în nuce (o contribuție bibliografică necesară)*, în „Vatra”, 26 iulie 2014
8. Crăciun, Gheorghe, *Respirație alfabetică*, rev. Interval, 4-5/1990, p.3
9. Cristea, Dan, *Tineri poeți: Cinci*, în rev. „Luceafărul”, anul XXV, nr. 44 (1069) din 30 octombrie 1982 p.6
10. Cristea, Radu Călin, *După repartiție*, în rev. „Familia”, nr. 10/1984
11. Evans-Romain, Karen, *The children's poetry of Pasternak: Pasternakian poetics in miniature*, în rev. „The Slavic and East European Journal”, vol. 49, nr. 2/2005, p. 267
12. Foucault, Michel, *Des espaces autres (conférence au Cercle d'études architecturales, 14 mars 1967)*, în *Architectures, Mouvement, Continuité* nr. 5/1984
13. Joye-Bruno, Catherine, *L'humain est-il une chimère*, în rev. „Psychanalyse”, nr. 9/2007, pp. 25-42
14. Lefter, Ion Bogdan, *În căutarea ținuturilor boreale*, în rev. „Vatra Românească”, nr. 10/1986, p. 93-95
15. Livescu, Cristian, *Poezia cotidianului ca „imagine moartă”*, în rev. „Convorbiri literare”, nr. 2/2014
16. Manolescu, Nicolae, *Tineri poeți*, în rev. România Literară, nr. 49/1984, p. 9
17. Mincu, Marin, *Timiditatea discursului*, în rev. „România Literară”, nr. 7/1986, p. 9
18. Moceanu, Ovidiu, *Trupul spiritual al operei*, în rev. Interval, nr. 4-5/1990, p. 2
19. Moldovan, Ioan, *Între desfătarea estetică și dezolarea morală*, în rev. „Familia”, nr. 2/2010, p. 34

20. Perian, Gheorghe, *Poeți ce vin: Alexandru Mușina*, în rev. „Vatra”, nr. 2/1985
21. Podoabă, Virgil, *Paradoxul lui Orfeu. Discurs de situare*, în rev. Vatra, nr. 4-5/2014
22. Simuț, Ion, *Simptomele actualității literare*, ed. Biblioteca Revistei „Familia”, 2008
23. Tillich, Paul, *Relation of Metaphysics and Theology*, în „The Review of Metaphysics”, vol. 10, nr. 1 (septembrie 1956), pp. 57-63
24. Ulici, Laurențiu, *Trei plus doi*, în rev. „România Literară”, nr.36/1984
25. Vakulovski, Mihai, *Interviu cu Alexandru Mușina*, în rev. „Contrafort”, nr. 12/2000

V. Webografie

1. Ruxandra Cesereanu, *Budila-Express. O ipoteză*, în rev. electronică „Asymptote Journal”, articol disponibil la adresa: <https://www.asymptotejournal.com/special-feature/ruxandra-cesereanu-on-alexandru-musina/romanian/> (consultat 25.06.2020, ora 02:08)
2. Chioaru, Dumitru *Întoarcerea poetului Alexandru Mușina*, în rev. „Ramuri”, nr.2/2010 la adresa <http://revistaramuri.ro/index.php?id=1016&editie=43&autor=de%20Dumitru%20Chioaru>, consultat la 28.07.2018, ora 16.32.
3. Chiper, Gheorghe Gheorghe Chiper, *Liberi și singuri în Hinterland*, în rev. „Contrafort”, nr. 1-2/2005, disponibil la adresa: <http://www.contrafort.md/old/2005/123-124/800.html>, accesat la 11.09.2018, ora 18:55
4. Cistelecan, Alexandru, *Comedii în fond*, în rev. „Cultura”, nr. 270 (22 aprilie 2010) la <http://revistacultura.ro/nou/2010/04/comedii-in-fond> consultat la 28.07.2018, 19.03.
5. Livescu, Cristian, *Poezia cotidianului ca „imagine moartă”*, în rev. „Convorbiri literare”, nr. 2/2014, la <http://convorbiri-literare.ro/?p=2205>, accesat 11.09.2018, ora 18:50
6. Mușina, Alexandru, *Jurnal (continuare)* în rev. „Vatra”, 25 septembrie 2015, în varianta on line la adresa <https://vatraoficial.wordpress.com/2015/09/25/alexandru-musina-jurnal-continuare-8/> (consultat la 25.08.2016)
7. Underwood, Ted, *A genealogy of distant reading* în rev. „Digital Humanities Quarterly”, nr. 2, vol. 11/2017, disponibil la adresa <http://digitalhumanities.org/dhq/vol/11/2/000317/000317.html> (consultat la 19.05.2019)

VI. Texte literare (citate în lucrare)

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură* (traducere după Septuaginta de Valeriu Anania) ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001
2. Chioaru, Dumitru, *Seară adolescentină*, ed. Albatros, București, 1982
3. *Din lirica elină*, trad. Alexandru Andrițoiu și Dimos Rendis, ed. Tineretului, București, 1969
4. Ginsberg, Allen, *Howl și alte poeme*, trad. Domnica Drumea și Petru Ilieșiu, ed. Polirom, Iași, 2010
5. Kavafis, Konstantinos, *Opera poetică*, trad. Elena Lazăr, ed. Omonia, București, 1993
6. Nâzim, Hikmet, *Paysages Humains*, trad. de Münnever Andaç și Güzin Dino, ed. Gallimard, Paris, 1999
7. Miller, Henry, *Coșmarul climatizat*, trad. Sanda Aronescu, ed. Polirom, Iași, 2011
8. Moldovan, Ioan, *Opera poetică*, ed. Paralela 45, Pitești, 2016
9. Pantea, Aurel, *Casa cu retori*, ed. Albatros, 1980
10. Pantea, Aurel, *Negru pe negru*, ed. Arhipelag, Târgu Mureș, 1993
11. Plutarh, *Vieți paralele*, trad. Petru Creția, ed. Minerva, București, 1994
12. Pound, Ezra, *Cantos și alte poeme*, trad. Ion Caraion, ed. Univers, București, 1975
13. *Satirici și epigramaști latini*, trad. Petre Stati, București, 1967
14. Voznesenski, Andrei, *Umbra sunetului*, trad. Ion Covaci, ed. Univers, București, 1973

Rezumat în limba română/ Abstract

Rezumat

Cercetarea de față are drept obiect principal cercetarea și interpretarea poeziei lui Alexandru Mușina, și urmează două direcții: în primul rând, opera poetică deschide un câmp de interogații legate de articularea spațială, socială, politică și existențială a subiectului în lume. În al doilea rând, am arătat conexiunile poeziei lui Alexandru Mușina cu poezia generației '80 și cu poezia mondială. Din punct de vedere metodologic, ambele direcții de investigație se încadrează la intersecția dintre micro-lectură (sau close reading) și macro-lectură (distant reading). Ipoteza de la care am pornit este că opera poetică a lui Alexandru Mușina stă sub semnul explorării limitelor cotidianului, care se dovedește a fi un proiect himeric. În același timp, sfera de cuprindere a conceptului depășește cadrele realității fenomenale. De aceea, am arătat modul prin care poezia cotidianului aspiră să ofere o perspectivă holistică asupra lumii, producând și înglobând geografii imaginare.

Abstract

This thesis aims to research and interpret Alexandru Mușina's poetry. It unfolds into two directions: on the one hand it interrogates how the empirical subject articulates the world spatially, socially, politically and existentially. A second focus is on bringing to the fore how Alexandru Musina's poetry communicates with the '80s Generation and world poetry. On a methodological level, both investigative courses are set at the intersection between close-reading and distant reading. My hypothesis is that this poetry explores the limits of the quotidian, which it finds to be chimerical. At the same time, the scope of this concept surpasses the framework of phenomenal reality. For this reason, I have brought to light the manner in which the poetry of the quotidian seeks to offer a holistic perspective on the world, as it produces and encompasses imaginary geographies.

Rezumat

Cercetarea de față are drept obiect principal cercetarea și interpretarea poeziei lui Alexandru Mușina, și urmează două direcții: în primul rând, opera poetică deschide un câmp de interogații legate de articularea spațială, socială, politică și existențială a subiectului în lume. În al doilea rând, am arătat conexiunile poeziei lui Alexandru Mușina cu poezia generației '80 și cu poezia mondială. Din punct de vedere metodologic, ambele direcții de investigație se încadrează la intersecția dintre micro-lectură (sau close reading) și macro-lectură (distant reading). Ipoteza de la care am pornit este că opera poetică a lui Alexandru Mușina stă sub semnul explorării limitelor cotidianului, care se dovedește a fi un proiect himeric. În același timp, sfera de cuprindere a conceptului depășește cadrele realității fenomenale. De aceea, am arătat modul prin care poezia cotidianului aspiră să ofere o perspectivă holistică asupra lumii, producând și înglobând geografii imaginare.

Abstract

This thesis aims to research and interpret Alexandru Mușina's poetry. It unfolds into two directions: on the one hand it interrogates how the empirical subject articulates the world spatially, socially, politically and existentially. A second focus is on bringing to the fore how Alexandru Musina's poetry communicates with the '80s Generation and world poetry. On a methodological level, both investigative courses are set at the intersection between close-reading and distant reading. My hypothesis is that this poetry explores the limits of the quotidian, which it finds to be chimerical. At the same time, the scope of this concept surpasses the framework of phenomenal reality. For this reason, I have brought to light the manner in which the poetry of the quotidian seeks to offer a holistic perspective on the world, as it produces and encompasses imaginary geographies.

